

**Keskkonnaministri määruse
„Tartu maakonna kaitstavad looduse üksikobjektid ja nende piiranguvööndi ulatus”
eel nõu**

SELETUSKIRI

1. Sissejuhatus

Keskkonnaministri määrus „Tartu maakonna kaitstavate looduse üksikobjektide piiranguvööndi ulatus” on ette valmistatud looduskaitseaduse (edaspidi *LKS*) § 10 lõike 6 ja § 11 lõike 3 alusel ja lähtudes §-st 7 eesmärgiga täpsustada (optimeerida) määruses nimetatud kaitsealuste looduse üksikobjektide piiranguvööndite ulatus. Kehtivat kaitsekorda ei muudeta ja kaitse-eesmärke ei täiendata.

Määruse eesmärk on Tartu maakonna esinduslikumate põlispuude, puude rühmade, rändrahnude ja maastikuelementide säilimise tagamine, määrates neile sobivaim kaitsevööndi ulatus. Tartumaal täpsustatakse 70 kaitstava looduse üksikobjekti – 51 puu ja puuderühma, 15 rändrahn ja nelja maastikuelemendi piiranguvööndi ulatust. Seoses toimunud haldusreformiga liideti Tartumaale viis loodusobjekti, mis varem asusid Jõgevamaal. Need objektid on Aidamehe määnd, Assikvere lite määnd, Lümati künnapuu ja Tuhande-aastane tamm ehk Ranna ohvritamm ning Küti talu rändrahn.

Keskkonnaministri määruse eel nõu on koostanud Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo kaitse planeerimise spetsialist Marica-Maris Paju (tel 5336 5805, e-post maris.paju@keskkonnaamet.ee), eel nõu vastavust looduskaitseadusele ja seletuskirja nõuetekohast vormistust on kontrollinud Keskkonnaameti kaitse planeerimise büroo juhtivspetsialist Eleri Laidma (tel 5304 7558, e-post eleri.laidma@keskkonnaamet.ee). Eel nõu õigusekspertiisi on teinud Keskkonnaameti üldosakonna jurist Johanna Jürima (tel 5699 8712, e-post johanna.jurima@keskkonnaamet.ee) ja keeleliselt on toimetanud (tel, e-post). Keskkonnaministeeriumi kontaktisik eel nõu ministeeriumitevahelisel kooskõlastamisel ja kinnitamisel on Marika Erikson (tel 626 2880, e-post marika.erikson@envir.ee).

Käesoleva määruse ettevalmistamisel töötati läbi teadaolevad loodusobjektide kaitse alla võtmise dokumendid ning inventeeriti 2018. ja 2019. aasta suveperioodi välitöödel 01. aprill 2018 seisuga keskkonnaregistris olevad kõik Tartu maakonna haldusreformi järgsetes piirides asuvad kaitstavad puud ja puudegrupid ning rahnud. Välitöid tegi Marica-Maris Paju. Välitööde aluseks oli 2010. aastal Uudo Timmi, Liisa Renneli ja Külle Kiristaja koostatud inventuuri aruanne. Käesoleva määrusega korrigeeritakse Tartu maakonnas 70 (sh 52 üksikpuud või puudegruppi, 15 rändrahn ja kolm maastikuelementi) erinevate õigusaktidega kaitse alla võetud looduse üksikobjekti piiranguvööndi ulatust ning tuginedes eelnimetatud aruandele määratakse planeeringuprotsesside ja kaitse korralduslike tegevuste lihtsustamiseks iseseisev piiranguvöönd seni pindalalise looduse üksikobjekti „Põlispuude grupp Lille-Tähe-Kalevi-Pargi tänava kvartalis“ asuvatele põlispuudele. Pindalaliste üksikobjektide ehk maastikuelementide piiranguvööndi ulatuse määramisel on alusmaterjalina kasutatud Roland Müüri ja Taimo Aasma 2005. aastal koostatud tööd „Tartumaa pindalaliste üksikobjektide kaitsekorra uuendamine”.

2. Eelnõu sisu ja piiranguvööndi ulatuse põhjendus

2.1. Objektide vastavus kaitse alla võtmise eeldustele

Keskkonnaministri 2. aprilli 2003. a määrus nr 27 „Kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskiri” ei defineeri loodusobjektide kaitse-eesmärki, kuid sätestab kaitstava looduse üksikobjekti olemuse - üksikobjekt on teadusliku, ajaloolis-kultuurilise või esteetilise väärtusega elus või eluta loodusobjekt. Vastavalt LKS §-le 7 on loodusobjekti kaitse alla võtmise eeldus lisaks ka selle ohustatus, haruldus, tüüpilisus või rahvusvahelisest lepingust tulenev kohustus.

Rahvusvahelised lepingud looduse üksikobjekte ei käsitle, seega puudub rahvusvaheline kohustus määruses käsitletavat objektid kaitse alla võtta ning tegu on siseriikliku kaitse tagamisega.

Ohustatus ja haruldus

Looduse üksikobjektide kaitsel on esmatähtis konkreetne eluta looduse objekt või isend (puude puhul), mitte isendi liigikaitseline aspekt. Üksikpuid on võetud kaitse alla alates Eesti Vabariigi algusaegadest, kui pärast maareformi raiuti maha paljud põlispuud ja seeläbi vaesustus meie maastik. Kuna puud on aeglase kasvuga ja pikaalised objektid, siis on iga konkreetne põlispuu unikaalne ja hävimisel asendamatu.

Suurte rändrahnude kaitse vajadusele juhiti tähelepanu juba 19. sajandi lõpuveerandil, kui palju rändrahnede lõhuti ehituse tarbeks. Mida kaugemale viimase mandrijäätmise keskmeest Skandinaavias, seda haruldasemad on suured rahnud looduslikes asupaikades. Näiteks Tartumaal on vaid neli hiidrahnud. Kaitsekorda rakendamata on oht nii puude kui ka kivide hävimiseks (nt ehitus, skulptuuride loomiseks kasutamine vms) ja seeläbi maastikupildi vaesustumiseks.

Tüüpilisus

Põlispuud ja suured kivid, samuti maastiku pinnavormid ehk maastiku üksikelemendid on meie vanade asustuspiirkondade tüüpilised maamärgid ning rändrahnude (ja üldse kivide) rohkus ja allikate olemasolu on olnud asustusmustrit (elamualad, põllumaad) oluline kujundaja. Seetõttu on looduse üksikobjektide kaudu oluline järgnevatele põlvedele säilitada mitmekesisust ja piirkonnale omast (tüüpilist) maastikuilmet. Üksikobjektide tüübi „puu” tasemel väljendub tüüpilisus ka avatud maastikus kasvanud puu liigile omases kasvukujus.

Teaduslik väärtus

Eluslooduse objektide, puude, teaduslik väärtus seisneb nende vanuses ja mõõtmetes (näiteks Arbimäe määnd ja Kambja määnd on ühed Tartumaa vanimaid puid ning ühtlasi Eesti ulatuses suurema ümbermõõduga mäände), st dendroloogiliselt on huvipakkuv, kui vanaks erinevate pärismaiste ja võõrpuuliikide üksikud isendid (näiteks valged mooruspuud ja juudapuulehikud Tartu linnas) võivad elada ja missugused mõõtmed seejuures saavutatakse. Samuti pakub teaduslikku huvi puuliikide tavapärasest erinev kasvukuju või -vorm.

Eluta looduse ehk geoloogiliste objektide ehk geoloogiliste loodusmälestiste (aluspõhja paljandid, rändrahnud, allikad, maastiku üksikelemendid jne) väärtus seisneb eelkõige selles, et nende muutumatu säilitamise abil on võimalik selgitada erinevate piirkondade geoloogilist arengut pärast viimast jäätmist ja tänapäeval kulgevaid geoloogilisi protsesse. Eestis on Euroopa suurimad hiidrahnud ja eri tüüpi liustikutekkelised pinnavormid, millel on teaduslik

väärtus. Eesti Teaduste Akadeemia väljaande „Eestimaa suured kivid” andmetel on praeguseks säilinud 80–85% suurte rahnude algsest kogumist ja see on oma üle 1800 ulatuva koguarvuga seetõttu väga esinduslik alus mandrijää toimetehhanismi uurimisel. Tartumaal on geoloogiliste looduse üksikobjektidena kaitse all rändrahnud ja maastikuelemendid (pinnavormid) nagu Kalmistu paljand, Unipiha Kalevipoja künnivagu jt. Tartumaal ei ole looduse üksikobjektina kaitse all ühtegi allikat.

Ajaloolis-kultuurilise väärtuse all mõeldakse nii seost kohapärimusega kui ka seotust kas kogu Eesti (näiteks Koidula, D. O. Virkhaus) või kohaliku piirkonna kultuuriloos oluliste isikute, ajalooündmustega või traditsioonidega (näiteks ristipuud (Kaatsi ristimänd), ohvrikivid). Tartumaa kaitsealustest looduse üksikobjektidest on muinsuskaitse seaduse alusel kaitse all ja Kultuurimälestiste riiklikus registris arvel kaheksa objekti, sh viis puud, üks hiiesalu ja kaks rahn, ning mõne mälestise kaitsevööndis asub samuti kaheksa looduse üksikobjekti, sh seitse puud ja üks rahn). Kuigi nimeliselt on pühaks peetud ka Vara kiriku tamme ja Küti talu rändrahn (vahepealne nimi Mäkaste ohvrikivi) ei ole need arvel Kultuurimälestiste riiklikus registris ja seega ei ole kaitse all muinsuskaitse seaduse alusel. Looduskaitseajalooline väärtus on objektidel, mis olid kirjas juba Eesti I looduskaitse registris, mida peeti aastatel 1936 – 1941. Selliseid objekte on 13, sh viis puud ja kaheksa rahn. Ürglooduse objektina on märgitud kõik rahnud ja maastikuelemendid.

Esteetiline väärtus väljendub puude puhul nende võra ja tüve suursugususes (näiteks Puiestee tänava tamm, Vara kiriku tamm, Kaagvere künnapuu) ja/või eripärases kasvukujus (näiteks Vedu Püha pärn, Kaatsi ristimänd, Tuhande-aastane tamm), rahnude puhul väljendub nende esteetilisus harukordses suuruses ja/või kujus (näiteks Pollikivi, Vedu nõiakivi). Eripärase kasvukujuga puud ja suured kivid on silmapaistvad märgid maastikus ja selle tõttu on neil väärtus miljööloojana.

Iga konkreetse objekti väärtus on esile toodud tabelis 1.

2.2. Looduse üksikobjektide kaitse alla jätmise otstarbekus.

Kõigil määruses nimetatud looduse üksikobjektidel on esinduslik välimus ja märkimisväärsed parameetrid (tabel 1), mis teevad määruses nimetatud üksikisendid või objektid väärtuslikuks loodusmälestisena. Nimetatud loodusobjektide kaitse vajadus tuleneb seega riiklikul tasemel kõrgest loodusväärtusest. Põliseid puid ja rändrahnne on võimalik kaitsta vaid nende ajaloolises kasvukohas või looduslikus, st algse asukohas. Kui puu hävib, siis ei kandu tema väärtus teistele samas kohas kasvavatele puudele või sama liigi esindajatele, ning kui rändrahn teisaldetakse algsest asukohast, kaotab see oma teadusliku väärtuse.

Elus looduse objektide, puude, kaitse alla võtmise ja jätmise üle otsustamiseks tuleb kaaluda vastava puu liigimaseid bioloogilisi parameetreid (kõrguskasv, jämedus, võimalik vanus) ja välimust (võra ja tüve kuju, korba paksus ja rõmelisus). Määruses nimetatud puud on kaitse alla võetud esinduslike mõõtmete, kõrge vanuse ja/või dekoratiivse kasvukuju tõttu ning on otstarbekas jätta need kaitse alla, sest olenevalt liigist ja kasvukohast (sh eriti valgustingimustest) on neil eeldus saavutada liigile omane kõrge vanus ja suured mõõtmed. E. Laasi „Dendroloogia õpiku“ (1967) andmetel võivad näiteks männid elada 300–600 aasta vanuseks, kuigi intensiivne juurdekasv lõpeb 70–80 aasta vanuselt. Pikaajalised puuliigid on samuti tammed ja pärnad. Põlised puud on seotud vanade talukohtade või ajalooliste mõisatega ja on seetõttu pärandmaastiku osa.

Määruses nimetatud Tartumaa rahnud on kaitse alla võetud teadusliku väärtuse, (üli)suurte mõõtmete ja dekoratiivsuse tõttu maastikus. Samuti on mitme rahnu puhul oluline selle kultuurilooline tähtsus, st tegu on kividega, mis on arvel arheoloogiamälestisena (ohvrikivid) või on nendega seotud üldtuntud kohamuistendid (näiteks Kalevipoja kivid). Tuginedes H. Viidingu raamatule „Suurte rändrahnude kirjeldamise juhend” (1986) peetakse seletuskirjas teadusliku väärtuse all eelkõige silmas rändrahnu kivimilist koostist, mille alusel hinnatakse mandrijää liikumissuundi, ja kulutusastet. Eriti väärtuslikud on nn juhträndkivid, mis pärinevad suhteliselt kitsalt avamusalt. Siinjuures tuleb tähele panna, et mida lõuna poole, seda haruldasemad on ülisuured ja suured rahnud. Tartumaal on neli ülisuurt ehk hiidrahn.

Maastikuelemente (Uniküla Kalevipoja künnivagu, Kalmistu paljand, Aruküla koopad ja Pangodi mäed) on otstarbekas kaitsta, sest neil on teaduslik väärtus kvaternaargeoloogiliste objektidena, kõik on olulised maastikuilmestajad ja oma tüübirühma tüüpilised esindajad.

Käesolevas määruses käsitletakse Tartumaa esinduslikke elus ja eluta looduse üksikobjekte, millel on üks või mitu eespool nimetatud väärtust. Kaitse alla jätmine on oluline eeskätt selleks, et kaitsta unikaalseid objekte, mida nende hävimise korral ei ole võimalik taastada ei samas kohas ega mujal. Pärandmaastike ja selle säilinud elementide (antud kontekstis põlispuude, rahnude ja pinnavormide) väärtustamine on üks osa koha identiteedist ja aitab paremini mõista kogu kultuuriloo kujunemist.

2.3. Kaitstava loodusobjekti tüübi valik

LKS § 4 lõige 6 sätestab üksikobjekti olemuse. Kaitstav looduse üksikobjekti on elus või eluta loodusobjekt, nagu puu, allikas, rändrahn, juga, karestik, pank, astang, paljand, koobas, karst või nende rühm. Kuna määruses käsitletakse ainult üksikpuid ja -kive (rändrahn) ning terviklikke maastikuelemente, ei ole vajadust valida määruses käsiteldavate objektide puhul mõnda teist looduskaitseaduses võimaldatud loodusobjekti tüüpi. Üksikobjekti ümber olevat eripärase loodusobjekti säilitamiseks vajalikku piiranguvööndit ei saa käsitleda LKS-s nimetatud kaitsealana eelkõige selle väikese pindala (enamasti *ca* 0,7 ha, va maastikuelemendid) ja eesmärgi tõttu. Hoiuala on liikide elupaikade ja kasvukohtade kaitseks määratud ala, st kaitse eesmärk on liikide ja koosluste kaitse. Püsielupaigana kaitstakse ainult konkreetse kaitsealuse taimeliigi kasvukohta, mitte ühte kindlat vastava liigi mingi tunnuse tõttu silmapaistvat üksikisendit, nende rühma või maastikuelementi, ja seetõttu pole ka see kaitstava objekti tüüp sobilik.

2.4. Piiranguvööndi ulatus

Määruses käsitletud looduse üksikobjektid on kaitse alla võetud nii Eesti Vabariigi algusaastatel kui ka enne taasiseseisvumist asjaomase ametiasutuse otsuse või käskkirjaga. Tulenevalt Eesti NSV ÜN 23. veebruari 1990. a otsuse „Eesti NSV seaduse „Eesti looduse kaitse kohta” kehtestamisest” punktist 4 laieneb alates 15. märtsist 1990 looduse kaitse ja kasutamisega seotud suhetele, mis on tekkinud enne 15. märtsi 1990. aastat, Eesti NSV seadus „Eesti looduse kaitse kohta”. 9. juulil 1994. a jõustunud „Kaitstavate loodusobjektide seaduse” § 30 lõige 6 sätestas, et kõik enne nimetatud seaduse jõustumist moodustatud kaitsealade ja kaitstavate looduse üksikobjektide kaitseks kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord jäävad kehtima kuni nimetatud seadusega ettenähtud korras kaitse-eeskirjade rakendamiseni niivõrd, kuivõrd need

ei ole vastuolus kehtiva seadusega. Sisuliselt sama regulatsiooni annab ka kehtiva LKS § 91 lõige 1, mis sätestab, et enne LKS-i jõustumist kehtestatud kaitse-eeskirjad ja kaitsekord jäävad kehtima kuni LKS alusel uue korra kehtestamiseni või kaitsekorra kehtetuks tunnistamiseni. Piiranguvööndi ulatuse kehtestamine kaitsealuse looduse üksikobjekti ümber määrab kindlaks piirangutega maa-ala suuruse.

LKS § 11 lõike 3 punkt 2 kohaselt määratakse üksikobjektile kaitse alla võtmisel koos kaitse alla võtmise eesmärgiga ka kaitsevööndi ulatus. Praeguse ni on määruks käsitletud loodusobjektide ümber kehtinud looduskaitseaduse § 68 lõikes 1 nimetatud 50 m raadiusega piiranguvöönd, sest kaitse alla võtmise otsustega ei ole määratud täpsemat kaitsevööndi ulatust. Sageli on sellise ulatusega piiranguvöönd põhjendamatu ja näiteks viljapuude või rändrahnude ebaotstarbekas, kuna see ei ole vajalik objekti säilimiseks, see ei mõjuta objekti vaadeldavust ning põhjustab liigset halduskoormust. Samas peab piiranguvööndi ulatus olema piisav, et tagada kaitseväärtuse säilimine. Tartumaa looduse üksikobjektida piiranguvööndi piiritlemise aluseks on Eesti põhikaart (mõõtkava 1 : 10 000) ja maakatastri andmed 2020. a IV kvartali seisuga.

Määruse alusel kehtestatakse kaitsealuste looduse üksikobjektide ümber olenevalt asukohast ja objektist 10 kuni 50 meetri raadiusega piiranguvöönd, va pindalalised üksikobjektid (enamasti maastikuelemendid), kus objekti pindala on ühtlasi ka selle piiranguvöönd. Kõikide objektide puhul on silmas peetud asukohast sõltuvat senistest häiringufaktoritest (liiklusintensiivsus, hooned, rajatised jms) tingitud mõju. Piiranguvööndi määruks määratud ulatus sõltub kaitstava looduse üksikobjekti mõõtmetest, esinduslikkusest, tähtsusest kultuuriajaloos või rahvapärimuses, asukohast ja sellest tulenevalt vaadeldavusest looduses ning ümbritseva maastiku iseloomust. Samuti on arvestatud Maailma Looduskaitseliidu (IUCN) soovitusetga. IUCN kaitsekategooriates on silmapaistvad looduse üksikobjektid nimetatud loodusmälestisena (*Natural monument or feature*, III kategooria). Vastav kategooria on märgitud ka Eesti Looduse Infosüsteemis / keskkonnaregistris. Loodusmälestiseks võib olla nii maastikuelement (*landform*), geoloogiline ilming (*geological feature*) või eluslooduse ilming, mis on väikesepindalaline ja mida kaitstakse koos lähima ümbrusega ning millel on sageli ka külastusväärtus. Piirnev ala peab olema piisavalt suur, et kaitsta objekti ja selle ümbruse terviklikkust (https://www.eea.europa.eu/help/glossary#c0=N&c4=30&b_start=90). See on eriti oluline arvestades intensiivset metsaraiet ja suurenevat ehitussurvet.

Piiranguvööndi piiritlemisel käesoleva määruks kontekstis on lähtutud järgnevatest põhimõtetest.

Puude ja puude gruppide (sh puude ridade, mis ei ole osa ajaloolisest pargist) piiranguvööndi ulatuse määramisel oli põhikriteeriumiks puu asukoht, sh puud ümbritsev maastik, ja isendi välimus (seisund). Üldjuhul on piiranguvöönd ringikujuline, st ühesuurne igas suunas, kuid (sõidu)tee või hoone vahetus läheduses kasvavate puude puhul on piiranguvöönd määratud teekatte servani (näiteks Arbimäe määnd, Kastani tänava hõbevaher) või hoone seinani (näiteks Veski tn kollane hobukastan), va eriti võimsakasvuliste puude puhul (näiteks Vara kiriku tamm), kus on oluline hoone ja puu koosmõju.

Puude puhul on piiranguvööndi määramisel arvestatud nende senist kasvuruumi (st kas puu on kasvanud lagedal või metsas) ja sellega korrelatsioonis olevat puuvõra laiust (projektsiooni maapinnal), samuti puu liigiomast kõrguskasvu. See on vajalik, et tagada puuvõra hea seisund ja puu vaadeldavus. Samuti on arvestatud, et piiranguvööndis ei tohi puujuurte kahjustamise vältimiseks ja puude pikaajalise stabiilsuse tagamiseks teha kaevetõid ja kũnda, sest veerežiimi

rikkumisel ja juurte kahjustamisel võib puu seisund tunduvalt halveneda ja puu hukkuda ning loodusmälestise kaitseväärtus hävib.

Põlispuude gruppidele ehk nn mitmikobjektidele, kus igale üksikule puule ei ole otstarbekas määrata eraldi piiranguvööndi ulatust üksikute objektide piiranguvööndite kattuvuse tõttu, on määrusega kehtestatud ühine pindalaline piiranguvöönd (näiteks Aasa tn ebatsuugad, Kalevi tn põlised tammed ja pärnad, Kuru tn seemikpirnipuud jt). Erandlik objekt on Kiigeoru hiiesalu, kus objekti pindala on ka vööndi pindala.

Kõikide eelnimetatud objektide puhul on piiranguvööndi määramisel arvestatud võimalikku puust tulenevat ohtu (murduvad oksad) puu piiranguvööndis liikujatele ja/või nende varale ning kaitseala valitsejale on antud volitus keelata uute ehitiste (nii rajatiste kui ka hoonete) rajamine kaalutusotsuse alusel.

Piiranguvööndi määramisel on arvestatud ka sellega, et piisav vööndi ulatus annab võimaluse tagada seal püsivate kasvutingimuste (eriti valgustingimused) säilitamise, mis omakorda tagab kaitse-eesmärgi ehk põlispuude hea seisundi. Suurim lubatud piiranguvööndi ulatus (50 m) on määratud nendele põlispuudele, mis on väga vanad ja harjunud kasvama kindlates valgustingimustes ja tuulte eest kaitstuna (näiteks Kaatsi ristimänd, Kuninga mänd, Kambja mänd) ning millele on oluline säilitada pikk vaatesiht.

Teistele põlistele puudele määrati piiranguvööndi ulatuseks 30 m. Erandina on piiranguvöönd määratud väiksem siis, kui puu on loomuomaselt väikesekasvuline liik, nagu kadakas või mooruspuud (näiteks Tamsa kadakas 15 m, Kastani tn valged mooruspuud, 10 m) või on puu mingil muul põhjusel madal (näiteks Mesikäpa ehk Ilu mänd, 15 m). Väiksem piiranguvöönd määrati ka Tartu linnas hoonete vahel kasvavatele puudele, kus peamiseks vööndi piiri määramise aluseks olid lähedal asuvad hooned või tänav, mitte puu kõrgus (näiteks Akadeemia tn mandžuuria pähklipuu (15 m), Jaani kiriku püramiidtamm, Örne tn tamm (25 m)).

Rändrahnude piiranguvööndi ulatuse määramisel lähtuti peamiselt neid ümbritsevast maastikutüübist, kuid ka rahnu ümbermõõdust ja asukohast, st kas objekt asub avatud maastikul (põllul, heinamaal) või metsas. Haritaval põllumaal ja mujal avatud maastikus paiknevate rahnude ümber määrati piiranguvöönd raadiusega 10 m. Üldjuhul on piiranguvöönd ringikujuline, st ühesuurne igas suunas, kuid sõidutee vahetus läheduses asuvate rahnude puhul on piiranguvöönd määratud teekatte servani (näiteks Teedla rändrahn, Kavastu kohtukivi).

Vastavalt LKS § 68 lõikele 4 on keelatud kaitse alla võetud looduse üksikobjekti seisundit või ilmet kahjustada või tegevus. Seetõttu määrati eelkõige esteetilistel (maastikukujunduslikel) kaalutlustel metsas paiknevate rahnude ümber piiranguvööndi raadiuseks 30 m. Piiranguvööndi selline ulatus metsamaal tagab üksikobjekti parema kaitse, sest vastavalt kaitstavate looduse üksikobjektide kaitse-eeskirja § 7 lõikele 4 vaatab üksikobjekti valitseja metsaraie taotluse läbi ja annab kümne päeva jooksul pärast taotluse saamist metsakoosluse liikide ning vanuse mitmekesisuse säilitamise eesmärgist lähtudes kirjaliku nõusoleku ja seab vajaduse korral tingimused või esitab motiveeritud keeldumise. 30 m on piisav ulatus, et arvestades IUCN soovitusi, tagada kujundusraiete abil rändrahnudele sobiv looduslik ümbrus. Eelkõige ongi sellise ulatusega piiranguvöönd vajalik vaadeldavuse tagamiseks ja selleks, et valitsejal oleks võimalus tingimuste andmise kaudu tagada objekti esteetiline ümbrus. Erandiks on hiidrahn Pollikivi, millele määrati eksperdi ettepanekul piiranguvöönd raadiusega 50 meetrit, sest tegu

on Lõuna-Eestis haruldase ja silmatorkava hiidrahnuga, mida ümbritseb huvitav looduskooslus ja koosluse kaitse tagab rahnu ümbruse maastikulise terviklikkuse säilimise.

Maastiku üksikelemendid, mis on üldjuhul pinnavormid, on oma olemuselt looduses selgelt eristatavad (esilekerkivad) elemendid. Nende piiritlemine on raskendatud ebakorrapärase kuju ja suuruse tõttu. Geoloogiliste objektide puhul on oluline nende terviklikkus ja selle kaudu mõju maastikule. Tartu maakonnas on maastikuelemendina kaitse all Aruküla koopad ja Kalmistu paljand Tartu linnas, Pangodi mäed Nõo vallas ning Uniküla Kalevipoja künnivagu Kastre vallas, sh on Kalmistu paljand omalaadne joonobjekt. Kõikide maastiku üksikelementide piiranguvöönd on erikujuline ja selle piiritlemine on täpsustatud tabelis 1 konkreetse objekti juures.

Kaitsealadel asuvad kaitsealused objektid.

Kaitsealustes parkides kasvavatele puudele määratakse reeglina piiranguvööndi ulatuseks 0 meetrit, sest nende objektide kaitse tagab Vabariigi Valitsuse 03.03.2006 määrus nr 64 „Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri” ning täiendava piiranguvööndi ulatuse kehtestamine ei ole vajalik. Juhul kui üksikpuu oksad ulatuvad üle kaitsealuse pargi piiri ja seetõttu ei taga pargi kaitse põlispuu kaitset näiteks kõrvalasuva tee või hoone remonditööde tõttu on põlispuule määratud piiranguvöönd väljapoole pargi piiri ulatuvale osale (tabel 1). Kaagvere künnapuu kasvab Kaagvere mõisa pargis, Suure-Konguta mõisa pärn kasvab Suure-Konguta mõisa pargis ja Vara mõisapargi tammed Vara mõisa pargis.

Samuti määrati piiranguvööndi ulatus 0 meetrit objektidele, mis asuvad teistel kaitstavatel loodusobjektidel, kuna nende kaitse on võimalik tagada konkreetse ala kaitsekorraga. Juhul kui kaitsealuse üksikobjekti kaitseks on vaja objekti asukoha kaitseala vastava vööndi kaitsekorrast erinevat lähenemist, on üksikobjekti või sellele olulise vaate säilimise tagamiseks määratud piiranguvöönd (näiteks Kuninga määnd 50 m). Puudest on kaitsealal Ahunapalu määnd (Peipsiveere looduskaitsealal) ja Kuninga määnd (Järvselja looduskaitsealal). Rahnudest asub Apollo kivi Alatskivi maastikukaitsealal, Vooremaa maastikukaitsealal asuvad Saadjärve Noorema Kalevipoja kivi, Saadjärve Kalevipoja lingukivi ja Äksi Kalevi keskmise poja lingukivi. Täpsem info on esitatud tabelis 1 iga konkreetse objekti juures.

Pindalalise objekti jaotamine iseseisva piiranguvööndiga objektideks.

Tartu linnas võeti 1986. aastal kohaliku kaitse alla põlispuud Lille-Tähe-Pargi-Kalevi tänavatevahelisel alal. Osad nendest puudest on hukkunud ja kaitse alt välja arvatud (nulud ja torkavad kuused), kuid siiani ei ole täpselt määratud, milliseid puid nimetatud kvartalis põlispuudeks loetakse. Õigusselguse huvides nimetatakse käesoleva määrusega need põlispuud ja määratakse neile piiranguvööndid. Edaspidi on konkreetsed kaitsealused looduse üksikobjektid Lille tn pärn, Kalevi tn põlised tammed ja pärnad ning Päeva tn tamm.

Üksikobjektide nimed. Kaitstavaid looduse üksikobjekte on eri õigusaktides nimetatud eri nimedega. See raskendab objektide ühest tuvastamist. Määrusega täpsustatakse osal seni kaitse all olnud looduse üksikobjektidest nimed, et vältida nende segiajamist ja kergendada leidmist keskkonnaregistrist, kus praegu on mitmed objektid sama nimega (näiteks *harilik tamm*, *pärn*). Erinevate nimevariantide esinemise korral on määruses kasutatud ajaloolist (kaitse alla võtmise aegset nimekuju) või muud sobivaimat nimetust, mis võimaldab objekti üheselt määrata.

Seni vaid puu liiginimetusega nimetatud kaitsealuse puu selgemaks identifitseerimiseks on liiginimetusele nime täiendina lisatud kas küla, talu või tänava nimi näiteks Kaatsi ristimäänd

(varem *Ristimänd*), Kambja mänd (varem *mänd*), Salme tänava alpi seedermand (varem *alpi seedermand*) jne. Tartus Aasa tänaval asuv kaitsealune ebatsuuga-allee on ümber nimetatud Aasa tänava ebatsuugadeks, sest säilinud puud ei moodusta alleed, vaid 19 puust koosneva 90 m pikkuse rea kalmistu piiril. Puhja vallas Kaimi külas (vahepealse nimega *Siberi küla*) endise Sibula vesiveski lähedal kasvav Siberi tamm on ümber nimetatud vanima kohaga seotud objekti Sibula vesiveski järgi Sibula tammeks. Tuginedes algaktidele on ajalooline nimi taastatud neljal rändrahnul. Tabelis nr 1 on objektid nimetatud uuendatud nimega, sulgudes on nimetatud kasutusel olnud paralleelnimed.

Määruse eelnõuga täpsustatakse Tartumaal 70 kaitstava looduse üksikobjekti: 51 puu või puuderühma (millest viis asuvad kaitsealal), 15 rändrahn (sh neli asuvad kaitsealal) ja nelja maastikuelemendi piiranguvööndi pindala. Kolme puu (Kaatsi ristimänd, Kambja mänd, Kuninga mänd) ja ühe rahnu (Pollikivi) puhul kasutatakse maksimaalset lubatud piiranguvööndi ulatust. Eelnõuga vähendatakse kõigi ülejäänud kaitstavate looduse üksikobjektide piiranguvööndi ulatust. Maastikuelemendi Unipiha Kalevipoja künnivagu pindala suurendatakse nii, et oleks haaratud maastikuelement tervikuna nagu algselt kaitse alla võttes oli mõeldud. Kokku suureneb Unipiha Kalevipoja künnivao pindala 2,6 ha (KR-s 11,5 ha, uus pindala 14,1 ha), kusjuures pindala suurenemine on peamiselt piiri kulgemise täpsustamise tulemus. Maastikuelemendi Pangodi mäed pindala suurendatakse nii, et oleks haaratud maastikuelement tervikuna nagu algselt kaitse alla võttes oli mõeldud. Kokku suureneb Pangodi mägede pindala ca 40 ha.

70 objektist 34 on endised vabariikliku tähtsusega objektid ja 36 endised kohaliku, st maakondliku tähtsusega objektid.

Piiranguvööndi ulatuse määramisel on kasutatud looduses hästi jälgitavaid tunnuseid, nagu teed, trassid ja veekogude kaldajoon, mõnel juhul on kasutatud ka kinnistupiiri, selgelt märgatavat ja püsivat kõlvikupiiri ning mõttelisi sirgeid. Piiritlemist on põhjalikumalt käsitletud tabelis 1 iga konkreetse objekti juures.

Selguse mõttes on objektid grupeeritud tüüpide, st puud (puude grupid), rändrahnud ja geoloogilised objektid, kaupa. Objektide nimekiri on esitatud tähestikulises järjekorras. Iga objekti kohta on selgitus, millised on objekti kaitse alla võtmise eeldused ja miks konkreetsel juhul on vastav piiranguvööndi ulatus otstarbekaim.

Tabel 1. Tartu maakonnas kaitse alla võetud looduse üksikobjektide piiranguvööndite ulatus.
 KR – keskkonnaregister, KmR – kultuurimälestiste riiklik register, mka – maastikukaitseala, parkide KE – kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri

	Objekti nimi (vana nimi) KR kood (seisuga juuni 2017)	Asukoht (KOV/küla)	Piiranguvööndi ulatus (m; ha) ja põhjendus, miks objekt on kaitse all (sh objekti kaitseväärtus ja otstarbekus). Puu ümbermõõt 2017. aasta seisuga on esitatud 1,3 m kõrguselt mõõdetuna, kui ei ole märgitud teisiti. Puude kõrgust välitööde käigus ei mõõdetud ja kasutatud on KR andmeid.
1.	Aasa tn ebatsuugad (Ebatsuuga allee; Nurme tn puiestee; Pseudotsuuga allee) KLO1200247	Tartu linn, Aasa tänav	0,34 ha, sh eraldi asetseva suurima puu vöönd, mis lähtub raadiusest 10 m. Ebatsuugad kasvavad Aasa tänava ääres reas ja moodustavad kalmistu ühe kvartali algse servahaljastuse. KR kaardil on objekti asukoht ebatäpne. Määrusega täpsustatakse säilinud puude asukohad. Ebatsuugad on kaitse alla võetud 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Harilikku ebatsuugat (<i>Pseudotsuga menziesii</i>) mainiti Eestis esmakordselt 1883. aastal (K. Kull, T. Kukk). Konkreetseid ebatsuugad on istutatud 20. sajandi kolmekümnendatel aastatel ja need raamisid Vabadussõjas langenute memoriaali. 2020. aastaks on alles 19 L-tähekujuliselt reas istutatud puud. Puid on algselt olnud rohkem, kuid need on erinevatel põhjustel hävinud. Tegu on hääbuva objektiga, sest säilinud puud on rahuldavas või halvas seisus. Puudel on dendroloogiline väärtus ja esteetiline väärtus linnamaastiku ilmestajatena. Samuti on neil ajaloolis-kultuuriline väärtus ajaloolise mälestuspargi (endine Tartu Sõjaväekalmistu (KmR reg nr 4323)) osana. Puud kasvavad munitsipaalmaal (79512:025:0021).
2.	Ahunapalu mänd (Kotkapesa mänd; Mänd) KLO4000412	Kastre vald, Ahunapalu küla	0 m Mänd kasvab Emajõe-Suursoos soosaarel metsas, mis asub Peipsiveere looduskaitsealal (KLO1000624) ja kus kehtib sihtkaitsevööndi kaitsereežiim, seetõttu ei määrata eraldi

			piiranguvööndit. Puu ei ole kaitseala kaitse-eesmärk. Mänd võeti kaitse 1958. aastal kohaliku tähtsusega objektina, alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 241). 2019. aasta ülevaatuse ajal on mänd rahuldavas seisus. Puul on terviklik korrapärane kõrgelt algav võra. Võra läbimõõt on 8 m ja tüve ümbermõõt on 300 cm, st viimase kahekümne aastaga ei ole mänd jämedamaks kasvanud (300 cm, 2000; 250 cm, 1958). Tüvi on terve ja ühtlase jämedusega. KR andmetel on puu kõrgus 20 m (1997). Puul on dendroloogiline ja esteetiline väärtus, sest tegu on väga võimsa ja korba järgi otsustades väga vana puuga. Objekti nime on täiendatud asukoha küla nimega. Puu kasvab avalik-õiguslikus omandis oleval maal.
3.	Aidamehe mänd (Aidamehe pärn ja mänd) KLO4000698	Peipsiääre vald, Haavakivi küla	0,24 ha. Puu kasvab avamaastikus taluni viiva külavahetee ääres. Piiranguvööndi määramisel on arvestatud puu kõrgusega ja sellega, et mändide kõrguskasv jätkub kõrge vanuseni. Piiranguvöönd on erikujuline (lähtub raadiusest 30 m) ja see arvestab eluhoone väliskontuuriga. Piiranguvööndist on välja arvatud teisel pool Tõlla teed asuv põllumaa. Tõlla tee (munitsipaalomand) on arvestatud vööndisse, et kaitseala valitsejal oleks võimalus tee remondi korral anda männi kaitseks tingimusi. Vööndis on ka kelder ja kuur, sest need on ehitatud vahetult männi võra alla. Mänd ja pärn võeti kaitse 1964. aastal kohaliku tähtsusega objektina, kuid pärn murdus juba 20. sajandi lõpus. 2019. aasta ülevaatuse ajal on mänd elujõuline ja väga heas seisus. Puul on terviklik korrapärane kõrgelt (ca 10 m) algav võra. Võra läbimõõt on 14 m ja tüve ümbermõõt on 275 cm (268 cm, 1983; 266 cm, 1999). Tüvi on terve ja ühtlase jämedusega. KR andmetel on puu kõrgus 21 m (1997; 20 m, 1983).

			Puul on dendroloogiline ja esteetiline väärtus, sest tegu on väga võimsa ja korba järgi otsustades vana puuga ning sellele on eeldus kasvada liigiomaselt väga vanaks. Objekti nime muudetakse, sest samas kohas kasvanud pärn on hävinud. Puu kasvab eramaal (Tõlla kü, 57602:002:0460 ja Aidamehe kü, 57602:002:0470), piiranguvöönd ulatub ka munitsipaalmaale (Tõlla tee kü, 57602:002:0206).
4.	Akadeemia tn mandžuuria pähklipuu KLO4000748	Tartu linn, Akadeemia tänav	0,05 ha Puu kasvab hoonetevahelisel alal. Piiranguvöönd on erikujuline. See arvestab ulatusega 15 m. Puu kasvab Akadeemia tänava ääres (79507:038:0025), selle oksad ulatuvad kõnnitee kohale ja on naaberhoonest ca 2 m kaugusel. Juured ulatuvad kõnnitee ja naaberkinnistu parkla alla. Seetõttu on vöönd piiritletud Akadeemia tn lasteaiapoolse sõidutee servani ja elamu välisseinani. Piiranguvööndist on välja arvatud teisel pool Akadeemia tänavat asuv elamumaa. Lasteaiapoolne (Akadeemia tn 2 kü, 79507:037:0011) kõnnitee on jäetud piiranguvööndisse, mis võimaldab kaitseala valitsejal vajadusel puu kaitseks (n kaevetööde planeerimisel) tingimusi anda. Puu asukoht KR kaardil on märgitud ca 10 m edela poole selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega korrigeeritakse puu asukoht kaardil. Mandžuuria pähklipuu (<i>Juglans mandshurica</i>) võeti kaitse 1986. aastal kohaliku tähtsusega objektina. KR andmetel on see ainus selle liigi kaitsealune isend. 2019. aasta ülevaatuse ajal oli puu rahuldavas seisus. Sel on madalalt algav laiuv võra. Võra läbimõõt on 18 m. Tüvelt on eemaldatud suur haru, mille asemel on piklik õõnsus. Tüve ümbermõõt on 265 cm (171 cm, 2000). KR andmetel on puu kõrgus 14 m (2000). Puul on dendroloogiline ja esteetiline väärtus, sest tegu on suure ja vana võõrliigist puuga, mis ilmestab linnamaastikku.

			Puu kasvab eelnimetatud munitsipaalmaa katastriüksustel, piiranguvöönd ulatub ka segaomandis olevale maale (Riia tn 11 kü, 79507:037:0014).
5.	Arbimäe mänd (Mänd, Mäe-Arbi e Arbimäe mänd) KLO4000769	Elva vald, Elva linn, Arbimäe tn	0,068 ha Puu kasvab linnatänavaa ääres. Piiranguvöönd on erikujuline. Vööndi määramisel on lähtutud raadiusest 15 m, sest tegu on madala puuga, millel vanuse tõttu on kõrguskasv minimaalne. Piiranguvööndist on välja arvatud teisel pool Arbimäe tänavat (17002:005:0051) asuv elamumaa. Tänav on jäetud piiranguvööndisse, sest puu võra ja juured ulatuvad tänavale. Selline ulatus võimaldab kaitseala valitsejal vajadusel puu kaitseks (nt kaevetööde planeerimisel) tingimusi anda. Mänd võeti esmakordselt kaitse alla 1937. aastal, 10.07.1957 võeti puu kohaliku kaitse alla ja alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 16). 2019. aasta ülevaatusel ajal on mänd väga heas seisus. Sel on madalalt (ca 4 m) algav laiuv seenekujuline tihe võra. Võra läbimõõt on 16 m. Tüvi on jässakas ja pähklik. Selle ümbermõõt on 390 cm (340 cm, 1937; 381 cm, 1983; 378 cm, 1999). KR andmetel on puu kõrgus 11 m (1997; u 13 m, 1937). Hinnanguliselt on puu vähemalt 200 aasta vanune. Puul on dendroloogiline, esteetiline ja ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest tegu on väga võimsa ja väga vana puuga, millega on seotud kohapärimus. Mänd on Elva linna sümbolpuu. Männil on looduskaitseajalooline väärtus, sest puu oli kantud I looduskaitseregistrisse. Puu kasvab eelnimetatud munitsipaalmaal, piiranguvöönd ulatub ka eramaale (Eha tn 1c kü, 17002:005:0004 ja Arbimäe tn 5 kü, 17002:005:0003).
6.	Assikvere litemänd (Assikvere mänd; litemänd) KLO4000414	Peipsiääre vald, Assikvere küla	30 m Puu kasvab avatud maastikus heinamaal. Vööndi ulatus 30 m on määratud, sest kuigi tegu on madala puuga, on see arvatav hiiepuu, millele tuleb säilimiseks tagada piisav kasvuruum ja ka vaadeldavus. Puu asukoht KR kaardil on märgitud

			4 m põhja poole selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega korrigeeritakse puu asukoht kaardil. Mänd võeti kohaliku kaitse alla 1957. aastal ja alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 247). 2019. aasta ülevaatusel ajal on mänd rahuldavas seisus. Puu latv on murdunud enne 1983. aasta ülevaatusel. Samuti on murdunud osa okstest, mistõttu puu võra on kitsas. Võra läbimõõt on 10 m. Tüvel on juurekaelal vigastused ja puu ei ole jämeduses juurde kasvanud. Tüve ümbermõõt on 275 cm (273 cm, 1983; 276 cm, 1997). KR andmetel on puu kõrgus 14 m (1997). Puul on dendroloogiline ja esteetiline väärtus, sest korba alusel otsustades on see väga vana puu. Puul on ajaloolis-kultuuriline kohalik väärtus, sest tegu on arvatava hiiepuuga, millega on seotud kohapärimus, ja see kasvab arheoloogiamälestisel kalmistu (KmR reg nr 9254). Ajaloolisele nimekujule on selguse mõttes lisatud asukoha nimi. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Reinu kü, 57602:002:0470; 0,28 ha).
7.	Forseliuse pärnad (8 põlispärna; Põlispärnad (8)) KLO4000747	Tartu linn, Tähe tänav	0,34 ha Pärnad kasvavad linna haljasalal. Säilinud põlised harilikud pärnad markeerivad kunagist Piiskopimõisa parki (hilisem Forseliuse puiestik) ja selles asunud Forseliuse seminari. Dendroloog H. Sander hinnangul pärineb vanim pärn juba seminari ajast (EL11/2002) ning on seega üks vanimad Eesti pärnadest. Piiranguvöönd, mis lähtub raadiusest 25 m on määratud pärnadele ühine ja see hõlmab suure osa Forseliuse pargist. Kõige esinduslikum pärn (neljavaruline või ka neli pärna, mis on ühte auku istutatud) kasvab Tähe ja Tehase tänava nurgal kõnnitee ääres. Kuna puu võra ulatub kõnniteede kohale on kõnniteed arvatud piiranguvööndisse. Puu kasvab teistest eraldi. Selle tüveharude ümbermõõdud on 250 cm, 220 cm, 190 cm ja 185 cm. Võra läbimõõt on 21 m.

			Pargialal on põhja-lõunasuunaliselt reas veel neli pärna (sh ka vanim pärn), millest kaks on halvas seisus (latvadeta puud) ja kaks rahuldavas seisus (kuigi suure tüveõõnsusega). Pärnadel on dendroloogiline väärtus arvatavalt väga kõrge vanuse tõttu, ja kultuurilooline väärtus, sest need kasvavad ajaloolises mõisapargis ning tähistavad ajaloolise ja üldtuntud kooli asukohta. Puud kasvavad ja piiranguvöönd asub munitsipaalmaal (Teguri tänav T37 kü, 79508:071:0023 ja Tähe tänav T103 kü, 79508:058:0040) ning eramaal (Tähe 100 kü, 79301:001:0868).
8.	Jaani kiriku püramiid-tamm (Hariliku tamme püramiid-vorm) KLO4000715	Tartu linn, Rüütli tänav	0,05 ha Puu kasvab haljasalal Rüütli tänava tänavakatte ja Jaani kiriku müüri vahel. Piiranguvöönd on erikujuline. See lähtub raadiusest 15 m ja arvestab Jaani kiriku ja elumaja väliskontuuriga (mõlemad ehitised on vööndist välja arvatud). Selline vööndi ulatus võimaldab kaitseala valitsejal vajadusel puu kaitseks (n kaevetööde planeerimisel) tingimusi anda. Tamm võeti kaitse 1967. aastal kohaliku tähtsusega objektina ja on üks Eesti vanimaid püramiidtammesid, mis tuginedes fotodele, on istutatud 19. ja 20. sajandi vahetuse paiku. Tamm on elujõuline ja väga heas seisus puu. Selle võra on tihe ja algab madalalt (0,7 m). Tüvel on 1,5 m kõrgusel väike õõnsus. Tüve ümbermõõt on 245 cm ((0,7 cm); 125 cm, 2000). Võra suurim ulatus on 10 m. Puu kõrgus KR andmetel oli 15 m (2000). Puul on dendroloogiline ja esteetiline väärtus, sest see on hariliku tamme loodusliku vormi 'Fastigiata' dekoratiivse võraga ja suurte mõõtmetega eksemplar. Puu on teadaolevalt suurim püramiidtamm Eestis. Tamm kasvab eramaal (Jaani tn 5 kü, 79507:007:0004), selle piiranguvöönd ulatub munitsipaalmaale (Rüütli tänav T1 kü, 79507:055:0011).
9.	Jakobimäe juudapuu-	Tartu linn, Jakobi tänav	0,01 ha

	lehikud KLO4000657		Puud kasvavad tiheda liiklusega tänava ja elumaja vahel. Seetõttu on võra kitsas ja piiranguvöönd erikujuline. Vöönd on piiritletud maja välisseina ja Jakobi tänava sõidutee idapoolse äärega, kuigi võra ulatub ka sõidutee kohale. Kõnnitee on jäetud vööndisse, et kaitseala valitsejal oleks võimalik kaevetööde planeerimisel anda tingimusi puu kaitseks. Juudapuulehikud (<i>Cercidiphyllum japonicum</i>) võeti haruldase võõrliigi puuna kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatusel olid puud elujõulised ja heas seisus. Kõrvuti kasvavad kaks mitmetüvelist puud, mille võrad moodustavad ühtse terviku (lähimõõt 13 m, 2019). Tänavapoolne puu on neljajaruline (65 cm, 80 cm, 110 cm ja 113 cm), majapoolne puu on kaheharuline (105 cm ja 140 cm). KR andmetel oli puu kõrgus 22 m (1984). Juudapuulehikutel on esteetiline linnamaastikku ilmestav väärtus, eriti sügisel, sest neil on erkkollane sügisvärvus. Puudel on dendroloogiline väärtus, sest tegu on Eestis haruldase võõrliigiga, millest KR andmetel on kaitse all ainult nimetatud isendid. Puud kasvavad eramaal (Jakobi 33 kü, 79501:033:0004) ja piiranguvöönd ulatub munitsipaalmaale (Jakobi tänav T19 kü, 79507:002:0022).
10.	Juka talu tamm KLO4000362	Elva vald, Koruste küla	30 m Tamm kasvab vanal taluõuel põllu piiril. Puu võeti kaitse 1972. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2018. aasta ülevaatusel oli tamm elujõuline ja väga heas seisus. Puul on tihe laiuv (lähimõõt 26 m, 2018; 23 m, 1984) võra. Tüve ümbermõõt 2018. aastal on 440 cm (410 cm, 1999; 384 cm, 1983). Tüvi on terve. KR andmetel oli puu kõrgus 22 m (1984). Tammel on esteetiline (maastikku ilmestav) väärtus võimsa kasvu tõttu, ja ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest tamm kasvab helilooja A. Lätte

			kunagise kodutalu õues (Juka kü, 69401:004:0005). Objekt ja piiranguvöönd (0,28 ha) asuvad eelnimetatud eramaal.
11.	Kaagvere künnapuu (Künnapuu) KLO4000681	Kastre vald, Kaagvere küla	0 m Künnapuu kasvab Kaagvere mõisa pargi (KLO1200229; KmR reg nr 7229) esiväljakul soolopuuna. Alal kehtib parkide KE ja pargi piiranguvööndi kaitsereežiim, mis tagab ka põlispuu kaitse ja vaadeldavuse. Puu asukoht KR kaardil on 10 m loodepool selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega korrigeeritakse puu asukoht KR kaardil. Puu võeti kaitse alla 1964.aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatusel ajal on künnapuu elujõuline ja väga heas seisus. See on kõrgekasvuline ja tiheda laiuva (läbimõõt 29 m) võraga ning terve ja väga suure ümbermõõduga tüvega (520 cm) isend. Künnapuul on dendroloogiline väärtus arvatavalt kõrge vanuse tõttu, esteetiline väärtus võimsa kasvu tõttu ja ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest see on ajaloolise Kaagvere mõisa esiväljaku puu, mis pärineb tõenäoliselt pargi rajamise ajast. Künnapuu on LKS alusel III kaitsekategooria kaitsealune liik. Puu kasvab eramaal (Mõisaköögi tee 7 kü, 29101:001:0984).
12.	Kaarli mänd (Kaarli männid) KLO4000768	Elva vald, Elva linn, Tartu mnt	0,067 ha Mänd kasvab linna haljasalal. Piiranguvöönd on erikujuline. See lähtub raadiusest 15 m, sest tegu on väga vana madalakasvulise puuga, millel puudub tuntav kõrguskasv. Piir kulgeb mööda Tartu maantee T 6 transpordimaa katastriüksuse (17007:001:0071) piiri. Piirangute seadmine teele ei ole vajalik, sest mänd oma vanuse tõttu enam kõrguses oluliselt juurde ei kasva ning selle võra ja juured ei ulatu teeni.

			Mänd võeti esmakordselt kaitse alla 1937. aastal, 10.07.1957 võeti puu kohaliku kaitse alla ja alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 15). 2019. aasta ülevaatusel ajal on mänd heas seisus. Männil on laiuv, kuid hõre võra. Võra läbimõõt on 15 m (15 m, 1999). Tüvi on pahklik ja haruneb ca 4 m kõrgusel mitmeks suureks oksaks. Tüve ümbermõõt on 345 cm (335 cm, 1983; 339 cm, 1997). KR andmetel on puu kõrgus 13 m (1997). Puul on dendroloogiline, esteetiline ja ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest tegu on väga võimsa ja väga vana puuga, millega on seotud kohapärimus. Männil on looduskaitseajalooline väärtus, sest puu oli kantud I looduskaitseregistrisse. Nimekuju on parandatud, sest algselt kolmest kaitse alla võetud männist on säilinud ainult üks puu. Puu kasvab munitsipaalmaal (Tartu mnt 10 kü, 17001:003:0028).
13.	Kaatsi ristimänd (Ristimänd, mänd) KLO4000771	Kambja vald, Kaatsi küla	50 m Mänd kasvab riigimetsas numbrita metsatee ääres. Tegu on väga kõrge männiga, mistõttu on kasutatud suurimat lubatud piiranguvööndi ulatust. Selline ulatus tagab kontrolli võimalike raiete üle. Kuna tegemist on väga kõrge puuga, millel võra on ainult ülaosas, siis on puu stabiilsuse säilitamiseks (ehk tuulekaitseks) oluline tagada teiste kõrgete puude olemasolu piiranguvööndis. Puu võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina, alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 21). Mänd on elujõuline ja väga heas seisukorras. Mänd on väga kõrge (KR andmetel 36,3 m, 1983; 39 m, 1997) ja kõrgelt algava tiheda võraga. Tüve ümbermõõt on 320 cm (250 cm, 1959; 286 cm, 1983; 310 cm, 1997). Võra läbimõõt on 17 m. Tüvel on erineval kõrgusel mitu risti.

			Männil on dendroloogiline väärtus erakordse kõrguse ja arvatavalt väga kõrge vanuse tõttu, esteetiline väärtus võimsa kasvu tõttu ja ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik) ristipuuna. Selguse mõttes on nimele täiendina lisatud kohanimi Kaatsi, sest Lõuna-Eestis on kaitse all mitu ristimändi. Puu kasvab ja piiranguvöönd (0,78 ha) asub eelnimetatud riigi katastriüksusel (Elva metskond 7, 28203:006:0581).
14.	Kalevi tn põlised tammed ja pärnad KLO4000752	Tartu linn, Kalevi tänav	0,57 ha Nimetatud objekt on tekkinud üksikobjekti põlispuud (KLO4000752), mis on KR kaardil punktobjektina, jagamisel. Põlispuud on grupina on kaitse alla võetud 1986. aastal ja sellesse kuulub erineval ajal kaitse alla võetud üksikpuid, millest mõned (nulud Päeva tn ja torkavad kuused Tähe tn) on praeguseks hävinud ning täpselt ei ole ka teada, milliseid puid 1986. aasta õigusaktis on mõeldud. Seetõttu ning arvestades, et linnulennult on märkimisväärsete põlispuude kaugus üksteisest suurem kui LKS-s lubatud maksimaalne piiranguvööndi ulatus ja nimetatud kvartali haljastu ei ole kujundatud pargina, tegi ekspert U. Timm 2009. aasta inventuuriaruandes ettepaneku jaotada Põlispuude grupp ehk Põlispuud Lille-Tähe-Pargi-Kalevi tänavate vahelises kvartalis kolmeks eraldi kaitsealuseks objektiks. Konkreetsed tekkinud uue objekti moodustavad kuus põlist tamme ja kaks pärna Tartu Loomemajanduskeskuse (endine Tuberkuloositõrje dispanser, Kalevi 13) ja Loodusmaja (endine Noorte Naturalistide Maja Lille tn) vahelises pargis. Kuna see puudegrupp on lähim KR kaardil olevale punktile, on sellele jäetud olemasolev KR kood. Piiranguvöönd on erikujuline. Puudegrupil on ühine piiranguvöönd, mis on tekkinud lähtuvalt igale puule määratud piiranguvööndi (ulatusega 25 m) liitmisel. Ühine vöönd arvestab katastripiiridega ja sellega, et tegu on

			ühiskondlikus kasutuses oleva läbikäidava pargialaga. Loodusmajapoolsed tammed on väga heas seisus. Kuigi tegu on suhteliselt vanade puudega on nende ümbermõõdud tagasihoidlikud. Suurima Loodusmajapoolse tamme tüve ümbermõõt on 310 cm (130). Pargiala lõunaosas kasvavad kaks tamme on hinnanguliselt vanemad, kuid suurima ümbermõõt on 330 cm. Pärnad on rahuldavas seisus. Suurema tüveümbermõõt on 405 cm. Puudegrupil on peamiselt linnamaastikku ilmestav väärtus. Puudegrupp kasvab ja piiranguvöönd asub munitsipaalmaal (Kalevi tn 13/15/17/17a kü, 79507:046:0018) ja eramaal (Päeva tn 10 kü, 79507:046:0037). .
15.	Kambja mänd (Mänd) KLO4000363	Kambja vald, Kambja alevik	0,68 ha Mänd kasvab vanal heinamaal hoonete ja maantee vahel. Piiranguvöönd on erikujuline. See arvestab raadiusega 50 m ja Tallinn-Tartu-Luhamaa maantee katastriüksuse (28203:005:0092) piiriga. Piiranguvööndi ulatuse määramisel on arvestatud männi võimsa kasvukujuga, suure vanusega, mistõttu kasvutingimusi ei tohi muuta, ning sellega, et puu oleks vaadeldav maanteelt. Puu võeti kaitse alla 1972. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Mänd on elujõuline ja väga heas seisukorras. Mänd on madalakasvuline (KR andmetel 11 m, 1997) ja madalalt algava tiheda ümara võraga. Tüvi on terve, selle ümbermõõt on 380 cm (350 cm, 1997). Võra läbimõõt on 18 m. Korba järgi otsustades on mänd ülivana. Männil on dendroloogiline väärtus suurte mõõtmete ja arvatavalt väga kõrge vanuse tõttu ning esteetiline väärtus võimsa kasvu tõttu. Nimele on lisatud täiendiks kohanimi Kambja, et hõlbustada objekti leidmist.

			Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Võru mnt 10 kü, 28203:005:0432), piiranguvöönd ulatub veel järgmistele eramaa katastriüksustele (Aia tn 3, 28203:005:0230, Aia tn 5, 28203:005:0537 ja Aia tn 7, 28203:005:0197).
16.	Kastani tn hõbevahter KLO4000656	Tartu linn, Kastani tänav	0,02 ha Puu kasvab õuemaal hoonete ja kõnnitee vahel. Piiranguvöönd on erikujuline. See arvestab ulatusega 10 m. Puu kasvab Näituse tänava ääres erakinnistul, selle oksad ulatuvad osaliselt kõnnitee kohale. Kuna puu kasvab olulise õhuliini kaitsevööndis, siis on arvestatud piiranguvööndi ulatusega vaid Kastani tn 1 (79506:004:0022) krundi piirini. Kastani tn 1 hoone on vööndist välja arvatud. Kõrval asuv Näituse tänav (79501:027:0030) on vööndist välja arvatud. Piiranguvööndist on välja arvatud ka teisel pool Näituse tänavat asuv hoonestus, sest ei ole otstarbekas seada piiranguid suure liiklusega tänavale ja hoonetele, mis otseselt puud ei mõjuta. Puu võeti kaitse 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatusel on puu rahuldavas seisus. Puu võra algab u 4 m kõrguselt. Võra läbimõõt on 18 m. Tüvi on kaheharuline (alates 60 cm). Selle ümbermõõt harunemise alt on 245 cm. Harude ümbermõõdud on 176 cm ja 116 cm (173 cm ja 108 cm; 1997). KR andmetel on puu kõrgus 19 m (2000). Puul on dendroloogiline väärtus, sest tegu on võõrliigi <i>Acer saccharinum</i> suure isendiga, ja esteetiline väärtus, sest tegu on dekoratiivse puuga linnahaljastuses. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eelnimetatud eramaal.
17.	Kastani tn valged mooruspuud KLO4000749	Tartu linn, Kastani tn	0,006 ha Puud kasvavad korterelamu õues hoone ja tänava vahel. Piiranguvöönd on erikujuline. See on ühine kahele kõrvuti kasvavale puule ja arvestab raadiusega 10 m. Puud kasvavad Kastani tänava ääres erakrundil, selle oksad (ja juured) ulatuvad tänava kohale. Seetõttu on vöönd piiritletud Kastani 24a kõrval oleva kõnnitee sõiduteepoolse servaga ja

			Kastani tn 24a hoone väliskontuuriga. Piiranguvööndist on välja arvatud teisel pool Kastani tänavat asuv hoonestus ja elamumaa. Kõnnitee on jäetud piiranguvööndisse, sest see võimaldab kaitseala valitsejal vajadusel puu kaitseks (n kaevetööde planeerimisel) tingimusi anda. Puud võeti kaitse 1986. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatusel ajal on puud halvas seisus. Puud on juurekaelal kokku kasvanud ja nende võrad on läbikasvanud, mistõttu selle läbimõõtu hinnati ühe võrana (8 m). <u>I puul</u> on madalalt (2,5 m) algav võra. Tüvi on suurte vigastustega. Selle ümbermõõt on 80 cm, (1999). KR andmetel on puu kõrgus 9 m (1999). <u>II puul (kaardus tänava kohal)</u> on madalalt (2,5 m) algav võra. Tüvi on pikilõhega. Selle ümbermõõt on 50 cm (1999). KR andmetel on puu kõrgus 9,5 m (1999). Puudel on dendroloogiline väärtus, sest dendroloog R. Sanderi andmetel on tegu võõrliigi <i>Morus alba</i> ühe suurima ja tuntuma isendiga, ja esteetiline väärtus, sest hoolimata tüvevigastusest on tegu dekoratiivse puuga linnahaljastuses. Puu kasvab eramaal (Kastani tn 24 kü, 79507:032:0003; 0,05 ha) ja piiranguvöönd asub osaliselt munitsipaalmaal (Kastani tänav T43 kü, 79506:006:0031; 0,01 ha).
18.	Kavilda männid (Grupp mände) KLO4001103	Elva vald, Kaimi küla	0,14 ha Männid kasvavad vanal heinamaal ajaloolise Tartu-Viljandi maantee (nüüd külavahetee) ääres. Tegu on kolme laiuva võraga madala männiga, mis võra järgi otsustades on varem kasvanud päikesele avatud lagedal alal Kavilda ürgoru idanõlval. Piiranguvööndi määramisel on arvestatud, et tegu on madalate mändidega, mis oma vanuse tõttu enam oluliselt kõrgemaks ei kasva. Piiranguvöönd (igast puust 15 m ja vööndid on liidetud) on erikujuline, sest sellest on osaliselt välja arvatud Vana-Kavilda tee L2 katastriüksus (60501:001:0379). Piiranguvöönd ulatub teekatte piirini, et kaitseala valitsejal oleks vajadusel

			võimalus seada äärmise, teele kõige lähemal kasvava männi kaitseks tingimusi. Puud võeti 1964. aastal maastiku ilmestamise tõttu kaitse alla kohaliku tähtsusega objektina. Tegu on kolme (algne arv ei ole teada) madala ja heades valgustingimustes kasvanud puuga. Puud olid 2019. aasta ülevaatusel heas seisus, kuid ümbrus on tugevalt võsastunud. Puude ümbermõõdud on 250 cm, 210 cm ja 160 cm. Puude peamine väärtus on maastikuilmestamine. Selguse mõttes on algset nimekuju täiendatud asukoha nimega. Männid kasvavad eramaal (Tambeti kü, 60502:003:0164; 0,13 ha), piiranguvöönd ulatub ka eelnimetatud munitsipaalmaale (0,01 ha).
19.	Kavilda pärnad (Pärnad (6 tk); 3 pärna) KLO4000888	Elva vald, Mõisanurme küla	0,26 ha Puud kasvavad koduõues endise pastoraadi maja läheduses. Piiranguvöönd on erikujuline. See lähtub raadiusest 30 m ja arvestab puude kõrgusega ja sellega, et arvatavalt väga vanad puud ei kasva oluliselt kõrgemaks. Vööndist on välja arvatud Vana-Kavilda tee L1 katastriüksus (60501:001:0381) ja Toompere katastriüksusel (60501:003:0505) asuv eluhoone. Kavilda pärnad (kuus puud) on kaitse alla võetud 1966. aastal vabariikliku tähtsusega objektina (nr 365). 2019. aasta ülevaatusel oli säilinud viis puud, millest kaks puud on tüve ümbermõõtu arvestades teistest tundvalt vanemad. Kolm nooremat puud on kasvanud eelmise põlvkonna puude kännuvõsudest ja ei ole saavutanud märkimisväärset ümbermõõtu. Tõenäoliselt on puud kunagi istutatud tiheda ringina, kus puude vahekaugus (ringi läbimõõt) on vaid 4 m. Puude seisukord ja vanus on erinev ning tiheda istutuse tõttu ei ole võimalik määrata üksikpuude kõrgust. Kõrgeim ladvaharu oli 1983. aastal 21 m.

			Kaks vanemat puud on tugevasti harunevad juba maapinnalt, mistõttu võib arvata, et need võivad pärineda veel vanemate puude kannuvõsudest. Pärnadel on esteetiline (maastikku ilmestav) väärtus võimsa kasvu tõttu, ja ajaloolis-kultuuriline (kohalik) väärtus, sest need tähistavad Kavilda pastoraadi asukohta. KR-s on selle registrikoodi alla nimetusena märgitud kaks erineval ajal kaitse alla võetud objekti. Kolmene pärnade grupp võeti kaitse 1957. aastal ja on KR-s nime all Väike-Ulila pärn. Kuna osa esialgselt kaitse alla võetud puudest on hävinud, siis ei ole „6“ nimekujus õige. Muudetud nimekuju on ilma arvuliste täiendusteta. Puud kasvavad ja piiranguvöönd asub eramaal eelnimetatud Toompere katastriüksusel.
20.	Kiigeoru hiiesalu KLO4001062	Kastre vald, Koke küla	0,43 ha See on vana hiiekoht, kus on ka allikas ja ohvrikivi. Hiiesalu asub ajaloolise talu õuemaal. Märkimisväärse ümbermõõduga künnapuid kasvab ka hoonevaremete vahel (ei ole kaitsealuse objekti hulka arvatud). Piiranguvöönd on erikujuline ja see arvestab põhikaardil märgitud õuema piiriga, kusjuures õuema ei jää vööndisse, ning maaparanduskraaviga (Maaparandussüsteem KIIPUSE (TP-643)). Maaparanduskraav jääb vööndisse, et vajadusel oleks kaitseala valitsejal võimalus anda tingimusi künnapuude kaitseks. Tegu on pindalalise objektiga ning objekt ja selle piiranguvöönd langevad kokku. Hiiesalu on kaitse alla võetud 1964. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatusel oli allikalohu põhjas vett, kuid puudus märgatav väljavool. Kogu alal kasvab erivanuselisi künnapuid, millest suurimate ümbermõõdud on 510 cm, 455 cm ja 415 cm, lisaks on vähemalt neli puud jämedamad kui 300 cm ja viis puud jämedamad kui 200 cm. Vanemad puud on tüvevigastustega ja neil on võras murdunud oksid. Vanim künnapuu murtus ca 10

			aastat tagasi, kuid selle maapinnale toetuvad oksad on elusad. Äärmised, heades valgus-tingimustes kasvavad puud, on väga laiuva võraga (20 m). Puudegrupil on dendroloogiline ja ajaloolis-kultuuriline väärtus. Hiiesalu on vääriselupaik (VEPL00617, B1 laialehine mets), kuid sel puudub kehtiv leping. Künnapuid kasvab ka teisel pool maaparanduskraavi (VEPL00618). Künnapuu (<i>Ulmus laevis</i>) on III kaitsekategooria kaitsealune liik. KmR andmetel on hiiesalu ohverdamiskoht (reg nr 12794). Hiiesalu asub eramaal (Kiipuse kü, 18502:003:0338).
21.	Koidula tamm (Tamm) KLO4000891	Tartu linn, Pepleri tänav	0,25 ha Puu kasvab elamutevahelisel haljasalal. Piiranguvöönd on erikujuline. See lähtub raadiusest 30 m ja arvestab külgnevate hoonete väliskontuuri (elamud ja garaažid on vööndist välja arvatud) ja Pepleri tn 10 katastriüksuse (79507:033:0004) piiriga. Selline vööndi ulatus võimaldab kaitseala valitsejal vajadusel puu kaitseks (n kaevetööde planeerimisel) tingimusi anda. Tamm võeti kaitse alla 1966. aastal vabariikliku tähtsusega objektina (nr 370). Tamm on elujõuline ja väga heas seisus puu. Selle võra on tihe ja ühtlane. Tüvi on terve. Tüve ümbermõõt on 300 cm ((130); 244 cm, 1983; 264 cm, 2000). Võra suurim läbimõõt on 21 m. Puu kõrgus KR andmetel on 21 m (2000). Puul on dendroloogiline väärtus, sest puul on eeldus kasvada liigimaselt suurte mõõtmete ja kõrge vanusega puuks ning esteetiline väärtus, sest ilmestab linnamaastikku. Tammel on ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest see kasvab endises Jannsenitele kuulunud aias ja märgib L .Koidula kunagist kodukohta. Nimele on lisatud täiend Koidula, sest puu kasvab Lydia Koidula noorpõlvekodu aias (elamu hävis II MS ajal).

			Tamm kasvab munitsipaalmaal, selle piiranguvöönd ulatub eramaale.
22.	Kuninga-mänd (Mänd) KLO4000596	Kastre vald, Järvelja küla	50 m Mänd kasvab Järvelja looduskaitsealal (KLO1000218) pinnastee (22287 Liispõllu-Järvelja-Aravu tee kü, 45401:002:0331) ääres, kus ühel pool teed kehtib sihtkaitsevööndi režiim ja teisel pool piiranguvööndi režiim. Mänd ei ole kaitseala kaitse-eesmärk. Kasutatud on maksimaalset lubatud vööndi ulatust, sest sellisel juhul on kaitseala valitsejal võimalik puu kaitseks ja soodsate tingimuste säilitamiseks seada võimalikele raietele tingimusi arvestades, et puu kõrguse tõttu vajab see tuulte eest kaitset. Piiranguvööndis asub väike osa 2020. aastal registreeritud vääriselupaigast (VEP207030). Puu võeti kaitse alla 1958. aastal kohaliku tähtsusega objektina, kuid alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 242). Mänd on elujõuline ja väga heas seisukorras. Mänd on väga kõrge (KR andmetel 33 m, 1997) ja kõrgelt algava kitsa (läbimõõt 8 m) võraga. Tüve übermõõt on 350 cm (325 cm, 1999). Männil on dendroloogiline väärtus erakordse kõrguse ja arvatavalt väga kõrge vanuse tõttu, esteetiline väärtus võimsa kasvu tõttu ja ajaloolis-kultuuriline väärtus legendide tõttu. Puu kasvab avalik-õiguslikus omandis oleval maal (Järvelja metskond 2 kü, 45401:002:0305) ning piiranguvöönd (0,78 ha) asub avalik-õiguslikus omandis oleval maal (Järvelja metskond 6 kü, 45401:001:0279) ja eelnimetatud riigimaa katastriüksusel.
23.	Kuru tn seemik-pirnipuud (Seemikpirni puud; 7 seemikpirni-puud) KLO4000612	Tartu linn, Kuru tänav	0,027 ha Puud kasvavad koduaias. Säilinud on neli ritta istutatud pirnipuud. Piiranguvöönd on erikujuline. Vööndi määramisel on lähtutud raadiusest 5 m ning arvestatud, et puud on kitsa võraga, madalad ja kasvavad koduaias, kus neile ei ole reaalselt ohtu. Samuti on tagatud hooldus. Piiranguvööndist on välja arvatud kõik naaberkinnistud, sest neile piirangute seadmine ei ole vajalik ega otstarbekas.

			Esimene seemikpirnipuu võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Alates 1986. aastast võeti kaitse alla seitse seemikpirnipuud. 2019. aasta ülevaatusel oli säilinud viis puud, millest kõige idapoolsem oli väga viletsas seisus (säilinud ühe oksaga tüügas) ja see otsustai grupist välja arvata. Kõigi puude tüvedel on väiksed koorevigastused ja murdunud okstest tekkinud oksaarme. Nelja puu mõõdud alates läänepoolsemast on järgmised: I puu latv on murdunud ja võra on kitsas. Tüvi on ühtlane (ü 124 cm). II puu haruneb 30 cm kõrguselt kaheks peaaegu võrdseks haruks (ü 130 ja 145 cm). Võra läbimõõt 6 m. III puu haruneb neljaks haruks (ü 137, 95, 55 ja 50 cm), millest üks haruneb kõrgemal omakorda kaheks. Puu võra ulatus on 7 m. IV puu on sirge ja kõrge tüvega (ü 148 cm) ning ühtlase keraja võraga. Puudel on peamiselt teaduslik (pomoloogiline) tähtsus, sest tegu on 1930. aastatel rajatud sordiaiaist säilinud puudega. Puud kasvavad ja piiranguvöönd asub eramaal (Kuru tn 8 kü, 79508:018:0013).
24.	Laidoneri õunapuu KLO4000614	Tartu linn, Pihlaka tänav (algselt aadressil Võru tn 9)	0,01 ha Piiranguvöönd on erikujuline, see arvestab maaüksuste piiridega. Vööndi määramisel on lähtutud raadiusest 7 m ning arvestatud, et puu kasvab koduaias, kus sellele ei ole reaalselt ohtu. Samuti on tagatud hooldus. Piiranguvööndist on välja arvatud kõik naaberkinnistud, sest neile piirangute seadmine ei ole vajalik ega otstarbekas. Õunapuu võeti kaitse alla 1967. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatusel oli puu seisund rahuldav. Viiest tüveharust on säilinud kaks haru, mis mõlemad on elujõulised ja kannavad vilja. Võra on laiuv (läbimõõt 10 m). Harud (ü 131 cm ja 94 cm) on püstised ja paljude külgokstega.

			Õunapuul on peamiselt teaduslik (pomoloogiline) tähtsus, sest tegu on vana, 1920-date alguses istutatud puuga. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Pihlaka tn 28 kü, 79510:012:0010).
25.	Lesenaise pedajas KLO4000889	Kastre vald, Kurista küla	30 m Puu kasvab põllupeenral kahe maaüksuse piiril. Vööndi määramisel on arvestatud, et nimetatud mänd on madalakasvuline ja on oma suure vanuse tõttu kõrguses väga vähe juurde kasvav. 30 m on piisav, et sellise raadiusega ala hooldamise korral tagada männile soodsad valgustingimused. Arvestatud on, et mänd on kultuurimälestis. Mänd võeti kaitse alla 1966. aastal vabariikliku tähtsusega objektina (nr 367). 2019. aasta ülevaatusel ajal on mänd heas seisus. Sel on madalalt (ca 5 m) algav laiuv võra. Võra läbimõõt on 15 m. Tüvi on jässakas. Selle ümbermõõt on 415 cm (393 cm, 1999; 388 cm, 1981). Tüve idaküljel on vana vigastuse tõttu õõnsus. KR andmetel on puu kõrgus 14 m (1999; 13 m, 1983). Puul on dendroloogiline, esteetiline ja ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest tegu on väga võimsa ja väga vana puuga, millega on seotud kohapärimus. KmR andmetel on mänd arheoloogiamälestis (reg nr 1303) ohvrिमänd „Nutumänd“ ehk „Leinamänd“. Puu kasvab ja piiranguvöönd (0,28 ha) asub eramaal (Pedaja kü, 91501:001:0224 ja Piiri kü 91501:005:0039).
26.	Lille tn pärn KR kood puudub	Tartu linn, Lille tänav	0,09 ha Pärn kasvab hoonetevahelisel alal põndakul lasteaia territooriumil (endine Ülikooli Füüsikahoone). Vööndi määramisel on arvestatud hoonete väliskontuuri ja maaüksuste (Tähe tn 4, 79507:046:0028 ja Lille tn 12, 79507:046:0039) piiridega. Nimetatud objekt on tekkinud üksikobjekti põlispuud (KLO4000752), mis on KR kaardil punktobjektina, jagamisel. Põlispuud on grupina on kaitse alla võetud 1986. aastal ja sellesse kuulub erineval ajal kaitse

			alla võetud üksikpuid, millest mõned (nulud Päeva tn ja torkavad kuused Tähe tn) on praeguseks hävinud ning täpselt ei ole ka teada, milliseid puid 1986. aasta õigusaktis on mõeldud. Seetõttu ning arvestades, et linnulennult on märkimisväärsete põlispuude kaugus üksteisest suurem kui LKS-s lubatud maksimaalne piiranguvööndi ulatus ja nimetatud kvartali haljastu ei ole kujundatud pargina, tegi U. Timm 2009. aasta inventuuriaruandes ettepaneku jaotada Põlispuude grupp ehk Põlispuud Lille-Tähe-Pargi-Kalevi tänavate vahelises kvartalis kolmeks eraldi kaitsealuseks objektiks Pärn kasvab endise Noorte Naturalistide Maja pargis, mille vana aadress oli Lille tn 10 (nüüd Loodusmaja, mille õuest on puule ka ligipääs) ja objekt on nimetatud selle alusel. Puu on elujõuline ja väga heas seisus. Selle võra algab kõrgelt ja on ühtlane. Võra läbimõõt on 15 m. Võrast on eemaldatud pisemaid alumisi oksa, et tagada liiklemisvõimalused. Pärnal on dendroloogiline väärtus selle suure vanuse tõttu ja linnaruumi ilmestav väärtus. Tüvi on terve. Selle ümbermõõt (130) on 360 cm. Pärn kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Tähe tn 4 kü, 79507:046:0028) ja piiranguvöönd ulatub kõrvalolevale eramaale (Lille tn 12 kü, 79507:046:0039).
27.	Lümati künnapuu (Lümati jalakas) KLO4000415	Peipsiääre vald, Lümati küla	0,21 ha Puu kasvab vahetult maantee ääres. Piiranguvöönd on erikujuline ja lähtub raadiusest 30 m. Künnapuu kasvab vahetult maantee ääres ja selle oksad ulatuvad tee kohale, mistõttu maantee (14106 Ranna-Kääpa tee, 57601:002:1520) on osaliselt arvestatud piiranguvööndisse nii, et piiranguvööndi piiriks on puust arvestades vastaspoole teekattepiir. See annab kaitseala valitsejale võimaluse vajadusel (n tee-ehitus) anda puu kaitseks tingimusi. Vööndist on välja arvatud teisel pool maanteed eramaadel Suure-Põllu (57601:002:0029) ja Vabriku (57601:002:0452) katastriüksustel olevad põllud. Vööndis kasvab ka teine säilitamisväärne künnapuu (nn kaasnev puu).

			Lümati künnapuu (algselt määrati jalakana) võeti kaitse alla kohaliku tähtsusega objektina 1957. aastal, alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 249). 2019. aasta ülevaatusel ajal on künnapuu elujõuline ja väga heas seisus. Puu on kõrgekasvuline ja tiheda laiuva (läbimõõt 18 m) võraga. Tüve ümbermõõt on 650 cm ((110 cm); 597 cm, 1983). Tüvi on haruneb väga madalal (u 110 m) ja on pahklik. KR andmetel on puu kõrgus 19 m (15 m, 1983). Lümati künnapuu on H. Relve andmetel Eesti jämedaim künnapuu. Sel on dendroloogiline väärtus arvatavalt väga kõrge vanuse tõttu. Võimsa kasvu tõttu ilmestab puu maastikku ja tal on esteetiline väärtus. Künnapuu (<i>Ulmus laevis</i>) on LKS alusel III kaitsekategooria kaitsealune liik. Puu kasvab eramaal (Kustu kü, 57601:002:2361), piiranguvöönd ulatub osaliselt (0,06 ha) eelnimetatud riigimaale (Ranna-Kääpa tee).
28.	Mesikäpa ehk Ilu mänd (Mänd) KLO4000767	Elva linn, Käärde tee	0,06 ha Mänd kasvab koduõues. Piiranguvöönd on erikujuline ja lähtub raadiusest 15 m, sest tegu on madalakasvulise vana männiga, millel eeldatavalt ei ole enam märkimisväärtset kõrguskasvu. Vööndi piir kulgeb mööda Käärde tee T1 (17006:003:0044) läänepoolset teekatte serva ja ulatub eluhoone välisseinani. See annab kaitseala valitsejale võimaluse vajadusel (n kaevetööd) anda puu kaitseks tingimusi. Vööndist on välja arvatud teisel pool Käärde teed eramaal olevad maaüksused. Mänd võeti kaitse alla 1937. aastal, alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 14). 2019. aasta ülevaatusel ajal on mänd heas seisus ja elujõuline. Võra moodustavad viis põhiharu, selle läbimõõt on 15 m (16 m, 1999). Tüvi on pahklik ja tüve ümbermõõt (130) on 380 cm (340 cm, 1983; 352 cm, 1997). Tüvel on vanad oksaarmid. KR andmetel on puu kõrgus 14 m (1997). Puul on dendroloogiline, esteetiline ja ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest tegu on võimsa

			ja väga vana puuga, mis ilmestab linnamaastikku ja millega on seotud kohapärimus. Männil on looduskaitseajalooline väärtus, sest puu oli kantud Eesti I looduskaitse registrisse. Puu kasvab eramaal (Käo tee 29 kü, 17001:004:0034), piiranguvöönd ulatub eelnimetatud munitsipaalmaale (Käärde tee kü, 0,005 ha).
29.	Mäesuitsu ohvripärn (Pärn; Hiiepärn) KLO4000851	Kastre vald, Terikeste küla	0,26 ha Pärn kasvab vahetult Vana-Kastre-Kastre-Võnnu maantee (tee nr 22270) ääres. Piiranguvöönd on erikujuline ja lähtub raadiusest 30 m. Vöönd ulatub üle transpordimaa 22270 Vana-Kastre - Kastre - Võnnu tee katastriüksuse (91501:002:0273, k.a), et vajadusel oleks kaitseala valitsejal võimalus anda pärna kaitseks tingimusi. Teisel pool maanteed asuval Mäe-Suitsu maaüksusel (91501:002:0221) olev hoone on vööndist välja arvatud, kuna puu ei ohusta maja ning maja hooldustööd ei mõjuta kaitsealust pärna ja maale ei ole seetõttu vajalik seada piiranguid. Pärn võeti kaitse alla 1958. aastal kohaliku tähtsusega objektina (arheoloogilise mälestusmärgina koos kivikalmega), alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 246). 2019. aasta ülevaatuse ajal on pärna üldseisund rahuldav. Puule on kujunenud murdumiskohast alt poolt uus võra. Tüvi on õõnes. Tüve ümbermõõt (130) on 510 cm (450 cm, 1959; 476 cm, 13 m, 1983; 480 cm, 1996; kõrgus 16 m). Pärnal on dendroloogiline ja esteetiline väärtus, sest see on väga vana ja suure ümbermõõduga puu, mis oma jändriku kuju tõttu ilmestab maastikku. Puul on ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest see on seotud legendidega. Pärn on arheoloogiamälestis „Ohvripärn“ (KmR reg nr 13046) ja kasvab ühtlasi ka arheoloogiamälestisel asulakoht (KmR reg nr 13045). Pärn kasvab eramaal (Mäe-Suitsu kü, 91501:002:0221 ja 91501:002:0222), piiranguvöönd ulatub eelnimetatud riigimaale (0,07 ha).

30.	Nõo A. Lätte pärnad (Vaher; Nõo keskkooli pärn) KLO4001100	Nõo vald, Nõo alevik, A. Lätte tänav	0,36 ha Ajaloolise kihelkonnakoolihoone taga KR-s märgitud kohas kasvab kaks ühealist pärna, mis on istutatud peaaegu sümmeetriliselt hoone sissepääsuga. Piiranguvöönd on erikujuline. See lähtub raadiusest 30 m ja arvestab A. Lätte tn 9 (52801:010:0109) krundipiiride ning hoonete väliskontuuridega. Hooned, v.a abihoone, mille kõrval kasvab läänepoolne puu, on vööndist välja arvatud. Üks puudest võeti kaitse alla 1964. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Algses aktis on märgitud, et A. Lätte istutas vahtra 1883. aastal kihelkonnakooli õue. Hilisemastes aktides puud/puid ega nende liiki märgitud ei ole. Metsakorralduskeskuse töös (1984) on märgitud, et kaitsealusel pärnal (idapoolsel) on üks suur oks murdunud. Selle puu ümbermõõt oli 267 ca, võra läbimõõt 20 m ja kõrgus 16 m. Kuna algaktist ei ole üheselt väljaloetav puu täpne asukoht ja missuguste mõõtudega puu võeti kaitse alla, ning ekspert U. Timm (2010) on soovitanud kaitsta mõlemat pärna, siis on mõlemale puule määratud piiranguvöönd raadiusega 30 m. I Pärn (idapoolne) on elujõuline, kuid rahuldavas seisukorras, sest puul on suured tüvevigastused kahe murdunud oksa tõttu. Puul on tihe laiuv ja väga madalalt algav võra. Võra läbimõõt on 19 m. Tüve ümbermõõt on 350 cm (tüvevigastuse all). Ekspert kirjeldab seda puud kui vanemat ja suuremat, kuid mõõdud puuduvad. II Pärn (abihoonepoolne) on elujõuline ja väga heas seisukorras. Puul on tihe laiuv ja väga madalalt algav ühtlane võra. Võra läbimõõt on 21 m. Tüve ümbermõõt on 375 cm. Tüvel on koorelõhe. Pärnadel on esteetiline (maastikku ilmestav) väärtus võimsa kasvu tõttu, ja ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest pärnad kasvavad ajaloolisel kihelkonnakooli õuel ja vähemalt ühe nendest on istutanud tuntud muusikategelane Aleksander Lätte.
-----	--	--	---

			Ekspert soovitab kasutada nime Nõo keskkooli pärnad, kuid kuna keskkool on juba aastaid teises majas ja hoone oli esialgselt kihelkonnakool, siis seda soovitust ei arvestatud. Nimes jääb kasutusele kultuuriajalooliselt oluline isik A. Lätte. Puud kasvavad eramaal.
31.	Oru talu tamm KLO4000717	Elva vald, Tilga küla	0,27 ha Puu kasvab põllumaa ja võsastuva aiamaa piiril oru nõlval. Vöönd lähtub raadiusest 30 m ja sellest on väljaarvatud vana saunamaja. Puu asukoht KR kaardil on 7 m kirdesuunas selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega korrigeeritakse KR kaart. Puu võeti kaitse alla 1972. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatusel ajal on tamm elujõuline ja väga heas seisus. Puu on kõrgekasvuline ja tiheda, erakordselt laiuva (läbimõõt 32 m) võraga. Tüve ümbermõõt on 540 cm (1,3 m; 426 cm, 1983; 481 cm, 1997). Tüvi on terve, haruneb väga madalal (u 5 m) ja on ühtlase jämedusega. KR andmetel on puu kõrgus 28 m. Tammel on dendroloogiline väärtus arvatavalt väga kõrge vanuse ja suurte mõõtude tõttu. Võimsa kasvu tõttu ilmestab puu maastikku ja tal on esteetiline väärtus. Tammel on ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest puu kasvab ajaloolise metsavahikoha (pärandkultuuriobjekt 694:VKK:004) õuel. Tammest kagus (ca 70 m) kasvab veel kaks suurt tamme (ü 360 cm ja 420 cm), mis väärivad kaitse alla võtmist. Nimi on muudetud. Sellele on lisatud täiend „talu“, et täpsustada kasvukoha seotust ajaloolise talukohaga. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Oru kü, 69401:003:0190).
32.	Peetri mänd (Mänd) KLO4000766	Elva linn, Tartu mnt	0,06 ha Mänd kasvab linna haljasalal. Piiranguvöönd on erikujuline ja arvestab raadiusega 15 m. Vööndi piir kulgeb mööda staadioni rajakatte välisäärt. Piiranguvööndi

			ulatuse määramisel on arvestatud, et tegu on väga vana ja madalakasvulise männiga, mis on eriti tundlik valgustingimuste muutmise suhtes. Selline ulatus annab kaitseala valitsejale võimaluse vajadusel männi kaitseks tingimusi seada. Mänd võeti kaitse alla 1937. aastal, alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 13). 2019. aasta ülevaatusel ajal on mänd halvas seisus. Männil on tagasihoidlik võra, milles on vaid kolm elusat oksa. Võra läbimõõt on 12 m (14 m, 1999). Tüvi on pahklik ja lõhedega ning pehkiv, selle übermõõt on 315 cm (280 cm, 1937; 320 cm, 1983; 304 cm, 1997). KR andmetel on puu kõrgus 11 m (1997). Hinnanguliselt on puu vähemalt 200 aasta vanune. Puul on dendroloogiline, esteetiline ja ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest tegu on väga ilmeka ja väga vana puuga, millega on seotud kohapärimus. Männil on looduskaitseajalooline väärtus, sest puu oli kantud Eesti I looduskaitse registrisse. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub munitsipaalmaal (Tartu mnt 12 kü, 17001:003:0026).
33.	Pepleri tn külmakindel pirnipuu (Külmakindel pirnipuu; Pirnipuu) KLO4001110	Tartu linn, Pepleri tänav	10 m Puu kasvab eraaias teiste puude vahele surutuna. Piiranguvöönd lähtub raadiusest 10 m ja arvestab puu kitsa võraga. Pirnipuu asub KR kaardil 22 m edela suunas selle tegelikust kasvukohast looduses. Määrusega parandatakse asukoht KR kaardil. Pirnipuu võeti kaitse 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Puu on halvas seisus ja viimase kümnendi jooksul ei ole puu jämeduses juurde kasvanud. Puu võra on kitsas, ühepoolne ja algab kõrgelt. Tüves on kaks õõnsust. Tüve übermõõt on 154 cm (142 cm, 1984; 152 cm, 1999). Võra läbimõõt on 7 m. Puu kõrgus oli 1984. aastal 12 m.

			Puul on dendroloogiline (pomoloogiline) väärtus ja sel on sordiaretuslik tähtsus, sest see elas üle 1939/40. aasta karmi talve, mil hävis 86% Eesti pirnipuudest. Puu on teadaolevalt üks suurimaid külmakindlaid pirnipuid Eestis. Pirnipuu kasvab ja selle piiranguvöönd (0,03 ha) asub eramaal (Pepleri tn 32 kü, 79507:037:0001).
34.	Puiestee tänava tamm (Harilik tamm, Tamm, Suur tamm, Tamme Kalju puu) KLO4000712	Tartu linn, Puiestee tänav	0,05 ha Puu kasvab koduõues Puiestee tänava T95 (79514:019:0035) kõnnitee ja õuema piiril. Vöönd lähtub raadiusest 30 m ja sellest on välja arvatud elumaja tagune ala. Eluhoone on arvatud vööndisse, sest puu oksad ulatuvad katuse kohale. Vööndisse on arvatud ka Puiestee tänav, sest puuksad (ja juured) ulatuvad sõidutee kohale ning kaitseala valitsejal on sellise ulatuse korral võimalik puu kaitseks tingimusi seada. Puu võeti kaitse alla 1967. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatusel ajal on tamm elujõuline ja väga heas seisus. Puu on kõrgekasvuline ja tiheda ja laiuva (läbimõõt 32 m) võraga. Tüve ümbermõõt on 443 cm. Tüvi on terve, haruneb ja on ühtlase jämedusega. KR andmetel on puu kõrgus 23 m. Tammel on dendroloogiline väärtus arvatavalt väga kõrge vanuse ja suurte mõõtude tõttu. Võimsa kasvu tõttu ilmestab puu linnamaastikku ja tal on esteetiline väärtus. Puu kasvab eramaal (Puiestee tn 95e kü, 79514:019:0034) ja piiranguvöönd asub eramaal ja eelnimetatud munitsipaalmaal.
35.	Päeva tn tamm KR kood puudub	Tartu linn, Päeva tänav	0,19 ha Tamm kasvab elamutevahelisel ajaloolisel haljasalal orundi nölval. Tamme piiranguvööndisse jääb väike kasutuskõlbmatu endine nn suvitushoone, kuid seda ei arvata vööndist välja, sest tamme oksad ulatuvad hoone katusele. Hoone renoveerimise korral on oluline, et objekti valitseja saab vajadusel anda tingimusi tamme kaitseks. Vöönd on erikujuline ja selle arvestamise aluseks on raadius 25 m. Piiranguvööndisse ei arvata katastriüksust Päeva tn

			21 (79507:046:0005), sest sellest jääb vööndisse 0,001 ha. Tamm on eraldi objektina kaitse alla võetud 1967. aastal kohaliku tähtsusega objektina ja hiljem liidetud teise objekti, Põlispuud (KLO4000752) koosseisu. Määrusega taastatakse tamm iseseisva kaitsealuse objektina, sest see kasvab teistest märkimisväärtusest põlispuudest kaugemal kui 50 m ega moodusta nendega ühist rühma. Põlispuud on grupina kaitse alla võetud 1986. aastal ja sellesse kuulub erineval ajal kaitse alla võetud üksikpuid, millest mõned (nolud Päeva tänaval ja torkavad kuused Tähe tänaval) on praeguseks hävinud ning täpselt ei ole ka teada, milliseid puid 1986. aasta õigusaktis on mõeldud. Seetõttu ning arvestades, et linnulennult on märkimisväärtusest põlispuude kaugus üksteisest suurem kui LKS-s lubatud maksimaalne piiranguvööndi ulatus ja nimetatud kvartali haljastu ei ole kujundatud pargina, tegi U. Timm 2009. aasta inventuuriaruandes ettepaneku jaotada Põlispuude grupp ehk Põlispuud Lille-Tähe-Pargi-Kalevi tänavate vahelises kvartalis kolmeks eraldi kaitsealuseks objektiks. Tamm oli 2019. aasta ülevaatusel elujõuline ja väga heas seisus puu. Sel on laiuv kompaktne võra (lähimõõt 22 m; 19 m, 1983). Tüvi on sügavalt rõmeline ja terve. Tüve ümbermõõt on 375 cm (320 cm, 1983; 444 cm, 1997). Puu kõrgus oli 1983. aastal 19 m. Puul on dendroloogiline väärtus, sest see on arvatavalt väga vana ja suurte mõõtmetega. Tammel on asukoha tõttu orundi veerul ja laiuva võra tõttu linnamaastikku ilmestav väärtus. Tamm kasvab ja piiranguvöönd (0,19 ha) asub eramaal (Päeva tn 10 kü, 79507:046:0037).
36.	Rookse künnapuu (Rookse jalakas; Jalakas) KLO4000434	Kastre vald, Rookse küla	0,26 ha Puu kasvab Tartu-Räpina maantee vana haru ääres heinamaal. Vöönd lähtub raadiusest 30 m ja sellest on välja arvatud riigimaantee katastriüksus (11701:004:0377). Vana teetamm on arvatud

			vööndisse. Puu on väga vana, selle võra ja juurestik on laiuv (ulatuvad üle vana teevaru) ning puu kasvutingimuste muutmine võib sellele hukutavalt mõjuda. Puu võeti kaitse alla 1966. aastal vabariikliku tähtsusega objektina (nr 366, jalakas). Hilisema määrangu (KeA kaitse korraldamise spetsialist Tarmo Niitla) alusel on siiski tegu künnapuuga. 2019. aasta ülevaatusel oli künnapuu elujõuline ja väga heas seisus. Puu on kõrgekasvuline ning tiheda ja laiuva (läbimõõt 22 m) võraga. Tüve ümbermõõt on 515 cm (499 cm, 2011; 465 cm, 1983). Tüvi on terve, alaosas pahklik. Tüvi haruneb ca 3 m kõrgusel kaheks võrdseks haruks, mis omakorda harunevad kaheks suureks oksaks. KR andmetel on puu kõrgus 21 m (2011). Künnapuul on dendroloogiline väärtus arvatavalt väga kõrge vanuse ja suurte mõõtude tõttu. Võimsa kasvu tõttu ilmestab puu maastikku, mistõttu see on teemärgina kantud juba 1949. aasta kaardile, ja tal on esteetiline väärtus. Künnapuu (<i>Ulmus laevis</i>) on LKS alusel III kaitsekategooria kaitsealune liik. Puu nimi on antud selle kasvamiskoha küla nime alusel. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Roosko kü, 91501:001:0602).
37.	Salme tn alpi seedermand (Alpi seedermand; Seedrimänd) KLO4001111	Tartu linn, Salme tänav	0,027 ha Puu kasvab õuemaal hoone ja tänava vahel. Piiranguvöönd on erikujuline ja see arvestab ulatusega 10 m, sest tegu on madalakasvulise männiga. Puu kasvab Karlova mõisa peahoone ees ja seetõttu piirneb piiranguvöönd peahoone seinaga ning Salme tn 2d//2e krundi (79508:026:0005) piiriga. Puu asukoht KR kaardil on märgitud 4 m edela poole selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega korrigeeritakse puu asukoht KR kaardil. Alpi seedermand (<i>Pinus cembra</i>) võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina.

			2019. aasta ülevaatusel on seedermand rahuldavas seisus. Puu latv ja osa okstest on murdunud enne 1999. aastat ja puu on kasvatatud kompensatsiooniks võra tihedamaks. Võra läbimõõt on 13 m. Tüves on mitu väikest õõnsust ja puu ei ole jämeduses märkimisväärselt juurde kasvanud. Tüve ümbermõõt on 230 cm (226 cm, 1999). KR andmetel on puu kõrgus 14 m (1999). Puul on dendroloogiline väärtus, sest korba alusel otsustades on tegu väga vana puuga, mis tõenäoliselt on istutatud mõisa peahoone renoveerimisega samal ajal (st 1830. aasta paiku). Puul on esteetiline väärtus (kohalik), sest see ilmestab linnamaastikku, ning ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest puu on osa ajaloolisest Karlova mõisa haljastusest. Seedermand kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Salme tn 2d kü, 79508:026:0005).
38.	Sibula tammed (Siberi tamm; 2 tamme) KLO4000619	Elva vald, Kaimi küla	30 m Tammed kasvavad õuemaal teiste kõrgete puude vahel. Puud võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Tammed on elujõulised ja heas seisukorras. Puudel on tihe, kuid kitsas võra, sest need kasvavad teiste puude vahel. Tüvede ümbermõõdud algakti alusel on 200 cm ja 165 cm. Tammedel on esteetiline (maastikku ilmestav) väärtus võimsa kasvu tõttu, ja ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest puud kasvavad ajaloolise Sibula karjamõisa (pärandkultuuriobjekt 605:MOA:008) pargialal. Park ei ole säilinud. Nimi on muudetud ja kohamääratlusena kasutatakse ajaloolist karjamõisa nime - Sibula. Puud kasvavad ja piiranguvöönd (0,28 ha) asub eramaal (Sinitaeva kü, 60502:003:0312).
39.	Suure-Konguta mõisa pärn (Konguta pärn; Pärn) KLO4000772	Elva vald, Konguta küla	0 m Pärn kasvab Suure-Konguta mõisa pargis (KLO1200231), kus kehtib pargi piiranguvööndi kaitsereežiim ning KmR alusel kasvab puu Suure-Konguta mõisa peahoone (reg nr 7195) kaitsevööndis.

			Puu võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina, alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 29). Pärn on elujõuline, selle tüvi on rahuldavas seisukorras murdunud harude tõttu. Tüvi plombeeriti 1975. aastal. Puu kõrgus on KR andmetel 20 m (1997; 16 m, 1959). Võra algab liigile omaselt madalalt. Tüve ümbermõõt on 530 cm (440 cm, 1959; 468 cm 1983). Võra läbimõõt on 21 m (19 m, 1999). Pärnal on dendroloogiline väärtus suurte mõõtmete ja arvatavalt ülikõrge vanuse tõttu, esteetiline väärtus võimsa tüve tõttu ja ajaloolis-kultuuriline (kohalik) väärtus ajaloolise mõisa õuepuuna. Nimele on lisatud täiendiks kohanimi, et hõlbustada objekti leidmist. Puu kasvab riigi omandis oleval maal (Suure-Konguta mõis kü, 17101:001:0920).
40.	Tamsa kadakas (Kadakas) KLO4000355	Nõo vald, Enno küla	15 m Kadakas kasvab põllumaa servas lagendikul. Puu võeti kaitse alla 1964. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatusel ajal on kadakas halvas seisukorras. See on Tartumaa üks kõrgemaid kadakaid. KR andmetel on kadaka kõrgus 9 m (2000). Kadakal on tihe võra, kuid elus on ainult okste ladvad (ca 20% võrast). Tüve ümbermõõt on 130 cm ((130); 101 cm, 1983; 117 cm, 2000), millega puu on kümne Eesti jämedaima kadaka hulgas. Tüvi on lühtrikujuliselt harunev. Kadakal on esteetiline väärtus võimsa kasvu ja eripärase võrakuju tõttu ning hoolimata halvast seisust väärib jätkuvat kaitset. Puu kasvab ja piiranguvöönd (0,07 ha) asub eramaal (Püssa kü, 52801:012:0161).
41.	Triitsu tamm KLO4000416	Peipsiääre vald, Koosa küla	0,21 ha Tamm kasvab Luunja-Kavastu-Koosa maantee (22250, katastritunnus 86102:001:0009) ääres avatud heinamaal.

			Piiranguvöönd on erikujuline. See on määratud lähtudes raadiusest 30 m ja piirneb teekatte servaga. See annab kaitseala valitsejale võimaluse anda vajadusel tamme kaitseks tingimusi. Vööndist on välja arvatud maanteest teisel pool asuv põllumaa, millele ei ole vajalik ja otstarbekas piiranguid seada. Tamm on KR kaardile märgitud 5 m loodesuunas selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega parandatakse asukoht KR kaardil. Puu on kaitse alla võetud 17.03.1959 vabariikliku tähtsusega objektina (nr 252). 2019. aasta ülevaatusel ajal on tamm rahuldavas seisus. Tamm on nelja säilinud põhiharuga ja laiuva võraga puu. Võra suurim läbimõõt on 22 m. Tüvi on õõnes, õõnsus on kaetud võrguga. Tüve ümbermõõt (60) on 585 cm (517 m, 1983;545 cm, 1999). KR andmetel on puu kõrgus 20 m (1999). Tammel on dendroloogiline väärtus, sest tegu on väga vana puuga, esteetiline väärtus, sest see on laiuva võraga puu, mis kasvab maantee ääres ja ilmestab maastikku, ning rahvajuttude tõttu on tammel ka kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus. Puu kasvab eramaal (Lõhmuse kü, 86102:001:0759), piiranguvöönd ulatub eelnimetatud riigimaale.
42.	Tuhanda-aastane tamm ehk Ranna ohvritamm (Rannaküla tamm, Rannamõisa tamm, Kodavere tamm, Rootsiaegne tamm) KLO4000852	Peipsiääre vald, Ranna küla	0,25 ha Tamm kasvab ajaloolise maantee ääres heinamaal. Piiranguvöönd on erikujuline ja see lähtub vajadusest tagada väga vanale tammele püsivad kasvutingimused. Vöönd lähtub raadiusest 30 m. Vööndisse on arvatud Aovere-Kallaste-Omedu maantee (tee nr 43; katastritunnus 57601:001:0990) katastriüksus kuni teekatte läänepoolse servani, et vajadusel oleks kaitseala valitsejal võimalus anda tamme kaitseks tingimusi. Teisel pool maanteed asuv Jaani maaüksus (57601:001:0460) on vööndist välja arvatud, sest teisel pool maanteed toimuvad põllutööd ei ohusta tamme ja maale ei ole seetõttu vajalik seada piiranguid. Puu asukoht KR kaardil on märgitud 9 m kagu poole selle tegelikust kasvukohast looduses.

			Määrusega korrigeeritakse puu asukoht KR kaardil. Tamm võeti kaitse alla 1937. aastal, alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 248). 2019. aasta ülevaatuse ajal on tamme üldseisund rahuldav. Puul on korrapäratu laiuv võra. Võra suurim läbimõõt on 18 m. Tüvi on õõnes. Teadaolevalt on see esimene puu, millele on puu kaitseks paigaldatud toetus (1912) ja hilisemal ajal on tüveõõnsus ka betoneeritud. Tüve ümbermõõt, (130) on 490 cm (448 cm, 1983; 480 cm, 1999; kõrgus 17 m). Hinnanguliselt on puu vähemalt 400 aastane. Tammel on dendroloogiline väärtus, sest see on väga vana ja suurte mõõtmetega puu. Puul on samuti esteetiline väärtus, sest laiuva võra tõttu on tamm dominantne objekt, mis ilmestab lagedat maastikku. Puul on ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest see on ajalooline maamärk vana postitee ääres ja on seotud legendidega. Tamm on arheoloogiamälestis „Ohvritamm“ (KmR reg nr 9264) ja kasvab ühtlasi ka arheoloogiamälestisel asulakoht (KmR reg 12119). Tammel on looduskaitseajalooline väärtus, sest puu oli kantud Eesti I looduskaitse registrisse ning teadaolevalt on see esimene puu Eestis, mis sai toetuse puu seisukindluse tagamiseks. Tamm kasvab eramaal (Ratsu kü, 57601:001:0860), piiranguvöönd ulatub ka eelnimetatud riigimaale (0,02 ha) ja eramaale (Kase kü, 57601:001:0162; 0,01 ha).
43.	Vara kiriku tamm (Tamm, tamm, Vara ohvritamm) KLO4000853	Peipsiääre vald, Kuusiku küla	30 m Tamm kasvab Vara kiriku aias. Selle laiuvad oksad ulatuvad kiriku kohale, mistõttu kirikuhoone ei ole vööndist välja arvatud. Tamm võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina, alates 17.03.1959 on puu vabariikliku tähtsusega objekt (nr 250). 2019. aasta ülevaatuse ajal on tamm väga heas seisus. Puul on madalalt (3 m) algav korrapärane väga laiuv võra. Võra suurim läbimõõt on 26 m. Tüvi on terve, vaid juurekaelal on väike õõnsus.

			Tüve ümbermõõt on 565 cm (487 m, 1984; 516 cm, 1999; kõrgus KR andmetel 25 m). Puul on dendroloogiline väärtus, sest see on väga vana ja suurte mõõtmetega, maastikku ilmestav väärtus ning ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest puu on seotud legendidega. Puu kasvab ühtlasi ka arheoloogiamälestisel Vara kirikuaed (KmR reg 7306). Kuigi puud peetakse ohvripuuks, ei ole see muinsuskaitse all. Tamm kasvab ja piiranguvöönd (0,28 ha) asub eramaal (Kiriku kü, 86101:006:0177).
44.	Vara mõisapargi tammed (Vara pargi tammed (3); Tammed) KLO4000854	Peipsiääre vald, Vara küla	0 m III ja IV puule, 0,048 ha I puule ja 0,1 ha II puule. I ja II puule on määratud erikujuline piiranguvöönd lähtudes raadiusest 30 m. Piiranguvöönd on määratud ja rakendub ainult selles osas, mis ulatub pargi piirist väljapoole ja seetõttu vajab kaitset ning vajadusel tingimuste seadmist näiteks võimalike kaevetööde korral. Pargi piirides tagab põliste puude (sh üksikobjektide) kaitse parkide KE. Selguse mõttes on objekti kaardile märgitud 30 m mõju ulatus. Kaitsealuses Vara mõisa pargis (KLO1200240, KmR reg nr 7303) kasvab neli tamme, sh kasvab kaks tamme (I ja II puu) kaitsealuse pargi äärealal ning nende oksad ja juured ulatuvad üle pargi piiranguvööndi. Tammed võeti kaitse alla 17.03.1959 vabariikliku tähtsusega objektina (nr 251). 2019. aasta ülevaatusel ajal on pargis neli märkimisväärse ümbermõõduga tamme ning ei ole võimalik kindlaks teha, milliseid tammesid õigusaktides silmas on peetud. Seetõttu tuleb lugeda kaitse all olevateks neli puud. Kuna kõik neli puud on suurte mõõtmetega tähelepanuväärsed puud ja ei ole teada, milliste puude kohta käivad 1983. aasta andmed, siis on siinkohal esitatud ainult 2019. aasta mõõtmistulemused. <u>I tamm</u> kasvab vahetult pargi lõunaservas Saeveski tee ääres (Pargiserva kinnistu (katastritunnus 86101:001:0186) jääb vööndist välja) ja on väga heas seisus. Puu haruneb madalalt (u 3 m) kaheks peaharuks ja mitmeks suureks oksaks. Puul on

			korrapärane väga laiuv võra. Võra suurim läbimõõt on 32 m. Tüvi on terve ja sügavalt rõmeline, vaid juurekaela lähedal on vana koorevigastus. Tüve übermõõt on 570 cm. Puu oksad ja juured ulatuvad üle pargi piiri, mistõttu puu vajab täiendavat piiranguvööndit. Selguse mõttes on 30 m ulatusega vöönd märgitud määruse lisas olevale kaardile nr 44, kusjuures esile on toodud väljaspool pargi piiri olev tamme pv osa, mis jääb Saeveski teele (katastriüksus 58601:001:0237). <u>II tamm</u> kasvab vahetult pargi läänepiiril. Puu on väga heas seisus kõrgelt algava ja laiuva, kuid ebakorrapärase võraga. Võra suurim läbimõõt on 24 m. Tüvi on sügavalt rõmeline ja terve. Selle übermõõt on 440 cm. Puu oksad ja juured ulatuvad üle pargi piiri Vahtra maaüksusele (86101:006:0153), mistõttu puu vajab täiendavat piiranguvööndit. Selguse mõttes on 30 m ulatusega vöönd märgitud määruse lisas olevale kaardile nr 44, kusjuures esile on toodud väljaspool pargi piiri Vahtra maaüksusel olev pv osa. <u>III tamm</u> kasvab pargi läänenurgas pargilagendikul. Puu on väga heas seisus, kuigi tüve alumises osas on lõhe. Puul on madalalt algav korrapärane ja väga laiuv võra. Võra suurim läbimõõt on 33 m. Tüvi on sügavalt rõmeline ja terve, kuid juurekalal on kitsas õõnsus. Tüve übermõõt on 450 cm. Täiendavat piiranguvööndit ei rakendata, sest pargi piiranguvöönd tagab ka tamme kaitse. Selguse mõttes on 30 m ulatusega vöönd märgitud määruse lisas olevale kaardile nr 44. Vahtra maaüksusele (86101:006:0153) jääb mõne meetri laiune osa mis ei vaja täiendava vööndi määramist. <u>IV tamm</u> on heas seisus. Puul on kõrgelt algav korrapärane ja väga laiuv võra. Võra suurim läbimõõt on 32 m. Võras on üksikuid kuivi oksa. Tüvi on sügavalt rõmeline ja terve, selle übermõõt on 560 cm. Vööndist on välja arvatud Vahtravälja katastriüksus (86101:001:0241). Täiendavat piiranguvööndit ei rakendata, sest pargi piiranguvöönd tagab ka tamme kaitse. Väljapoole pargi piiranguvööndit jäävale pinnastele (Kellatorni tee kü, 58601:001:0153) täiendavat piiranguvööndit ei määrata, sest teel puudub puud mõjutav liiklus. Selguse mõttes on
--	--	--	--

			30 m ulatusega vöönd märgitud määruse lisas olevale kaardile nr 44. Puudel on dendroloogiline väärtus, sest tegu on väga vanade ja ülisuurte mõõtmatega puudega, mis tõenäoliselt pärinevad pargi rajamise perioodist (18. sajand). Puud on nende laiuva võra tõttu Vara mõisapargi aktsentpuud ja neil on esteetiline väärtus. Nimekuju on muudetud ja sellele on lisatud täpsustav laiend „mõisa“. Samuti ei ole vajadust ametlikus nimekujus kasutada arvulist näitajat. Tammed kasvavad eelnimetatud munitsipaalmaal. I tamme piiranguvöönd on munitsipaalmaal (0,048 ha) ja II tamme piiranguvöönd ulatub eramaale eelnimetatud Vahtra katastriüksusele (0,1 ha).
45.	Vedu Püha pärn KR kood puudub	Tartu vald, Vedu küla	30 m Vööndi määramisel on arvestatud, et puu kasvab põllumaa ja metsa piiril, st puu on kaitstud põhjatuulte eest metsaga ja on avatud lõunapäikesele. Puu vajab kaitset tuulte eest ka tulevikus, mistõttu põhjasuunal on arvestatud vööndi ulatusega 30 m. Kuigi lõunasuunal on tegu avatud põlluga, tuleb tagada puu ümbruse kaitse ja sellepärast on ka lõunasuunal oluline pidada kinni 30 m piirist. Püha pärn on kaitse alla võetud 1958. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatusel ajal on pärn rahuldavas seisus. Sel on kitsas tihe võra, kuigi valgustingimuste muutumise tõttu on puult murdunud suuri oksid. Võra läbimõõt on ca 8 m. Tüvi on jässakas, muhklik ja läbivate õõnsustega. Selle ümbermõõt harunemise alt (70 cm) on 370 cm (355 cm, 1999). KmR andmetel on puu kõrgus 10 m (1985). Puul on dendroloogiline ja esteetiline väärtus, sest tegu on võimsa ja väga vana puuga, ning ajaloolis-kultuuriline kohalik väärtus, sest tegu on ohvripuuga. Püha pärn on arheoloogiamälestis (reg nr 13002) „Ohvripärn“.

			Puu kasvab ja piiranguvöönd (0,28 ha) asub eramaal (Riibaku kü, 79402:003:0411).
46.	Veski tn alpi seedermand KLO4000751	Tartu linn, Veski tänav	0,07 ha Puu kasvab linnatänavate ääres õuemaal. Piiranguvöönd on erikujuline. Vööndi määramisel on arvestatud, et puu on kasvanud päikesele avatud alal, lähtunud on raadiusest 15 m ja Veski tn 37 katastriüksuse (79507:020:0001) piiridest. Piiranguvööndist on välja arvatud Veski, Kastani ja Näituse tänav ning teisel pool nimetatud tänavaid asuvad maaüksused, sest need ei kujuta puu seisundile ohtu ja ei ole otstarbekas neile piiranguid seada. Puu asukoht KR kaardil on 7 loode pool selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega täpsustatakse puu asukoht kaardil. Seedermand võeti kaitse alla 1986. aastal kohaliku tähtsusega objektina. 2019. aasta ülevaatusel ajal on seedermand väga heas seisus. Sel on tihe kompaktne võra. Võra läbimõõt on 16 m. Tüvi on terve ja ühtlaselt sirge. Selle ümbermõõt on 390 cm (204 cm, 1999). KR andmetel on puu kõrgus 15 m (1999). Puul on dendroloogiline ja esteetiline väärtus, sest tegu on väga võimsa puuga, mis ilmestab linnaruumi. Puu kasvab ja piiranguvöönd asub eelnimetatud eramaal.
47.	Veski tn kollane hobukastan (Kollane hobukastan) KLO4000746	Tartu linn, Veski tänav	0,01 ha Hobukastan kasvab ühiskondliku hoone ja Veski tänava kõnnitee vahel haljasribal. Piiranguvöönd on erikujuline. Puu madala kasvu ja oletatavalt väga väikese juurdekasvu tõttu on vööndi määramisel lähtunud raadiusest 7 m. Vööndist on välja arvatud Veski tn 45 katastriüksusel (79507:020:0004) paiknev hoone. Osa Veski tänav T37 katastriüksusest (79507:020:0018) on vööndisse arvatud, sest puuksad (ja juured) ulatuvad kõnnitee kohale ning kaitseala valitsejal on sellise vööndi ulatuse korral võimalik puu kaitseks tingimusi seada. Puu võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina ja see on KR andmetel ainus

			kaitsealune kollane hobukastan (<i>Aesculus flava</i>) Eestis. 2019. aasta ülevaatusel ajal oli puu rahuldavas seisus. 20. sajandi 70.-tel murdus puul üks haru, misjärel tüvi stabiilsuse tagamiseks plombeeriti (ca 2 m kõrguselt). Säilinud haru moodustab elujõulise tiheda ümarakujulise võra. Tüve ümbermõõt on 150 cm (122 cm, 1999). KR andmetel on kõrgus 9 ha. Võra läbimõõt on 750 cm. Puu peamine väärtus on teaduslik (dendroloogiline), sest kollane hobukastan ei ole meil pärismaine liik ja kasvab kultuurina väga harva. Õitsemise ajal on puul esteetiline väärtus kollaste õite tõttu. Nimekuju on muudetud ja senisele nimele on lisatud täiendiks tänava nimi. Puu kasvab eramaal Veski tn 45, piiranguvöönd ulatub osaliselt eelnimetatud munitsipaalmaale (0,006 ha).
48.	Väike-Konguta pärnad (Konguta pärnad (3)) KLO4000718	Elva vald, Konguta küla	0,32 ha. Puud kasvavad maantee ja endise Väike-Konguta mõisa peahoone vahel. Piiranguvöönd on erikujuline, lähtub raadiusest 30 m ja on ühine mitmele Muru katastriüksusel kasvavale puule. Muru katastriüksusel (33101:004:0543) on vööndist välja piiritletud hooned. Vööndisse jääb osa Pilvila katastriüksusest (33101:004:0011), kus piir kulgeb hoone edelanurgast katastriüksuse käänupunkti. Lisaks jääb vööndisse põhjapoolne osa Elva – Rannu tee katastriüksusest (tee nr 22160, 33101:004:0043) kuni teekatte servani. Väike-Konguta pärnad on ainsad säilinud põlispuud kunagisest Väike-Konguta mõisapargist. KmR andmetele tuginedes oli park hääbumas juba 1970-date aastate mõisate ülevaatusel ajal. 1983. aastal toimunud kaitsealuste loodusobjektide inventuuri ajal mõõdeti kolme suurima pärna ümbermõõdud, mis on järgmised: 468 cm, 378 cm ja 315 cm. Jämedaim puu (ü 500 cm) murdus 2010. aasta augustitormis. Säilinud on kaks puud mõõtudega 430 cm ja 350 cm.

			Väike-Konguta park võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Konguta pärnad võeti iseseisva objektina kaitse alla 1972. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Säilinud pärnadel on esteetiline väärtus võimsa kasvu tõttu ja ajaloolis-kultuuriline kohalik väärtus ajaloolise Väike-Konguta mõisa esiväljaku puudena. Nimele on lisatud täiendiks kohanimi, et hõlbustada objekti leidmist. Puud kasvavad eramaal Muru katastriüksusel, piiranguvöönd ulatub eelnimetatud riigimaale.
49.	Väike-Ulila pärn (Pärnad) KLO4000605	Elva vald, Ridaküla küla	0,22 ha Pärn kasvab elamu õuemaal. Kolmene pärnade grupp Väike-Ulila endises koolipargis võeti kaitse 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Alates 17.03.1959 on need puud vabariikliku tähtsusega objektide nimekirjas (nr 25). Kaks puud on hävinud teadmata ajal, säilinud on üks pärn. Puu on väga heas seisus ja elujõuline. Puu kõrgus on Ü/K Metsaprojekt andmetel 20 m. Puu on tiheda kitsa võraga, mille läbimõõt on 16 m (9 m, 1983). Tüve ümbermõõt on 325 cm (283 cm, 1983; 311 cm, 1997). Pärnal on esteetiline (maastikku ilmestav) väärtus võimsa kasvu tõttu. Puul on ajaloolis-kultuuriline kohalik väärtus, sest see kasvab ajaloolise Väike-Ulila (pool)mõisa endisel esiväljakul, mis on pärandkultuuriobjekt (605:MOA:013), soolopuuna. Üksikpuu piiranguvööndis asuvad endise pargi põhja- ja läänekülge markeerivad säilitamist väärivad pärnaread. Pärn kasvab ja piiranguvöönd asub eramaal (Rehe kü, 60502:003:0179).
50.	Väägvere tamm KLO4000890	Tartu vald, Väägvere küla	0,26 ha Tamm kasvab Väägvere endise külakoolimaja ees väljakul. Piiranguvöönd on erikujuline. See lähtub raadiusest 30 m. Vööndist on välja jäetud nii

			koolihoone kui ka naaberkinnistutel asuvad abihooned, mis ei mõjuta puu ümbrust ja puu seisundit. Vööndisse on arvatud munitsipaalomandis olev külavahetee (Tamme tee, katastritunnus 79601:001:0558), et vajadusel oleks võimalik tamme ja selle ümbruse kaitseks seada tingimusi. Tamm võeti kaitse alla 1966. aastal vabariikliku tähtsusega objektina (nr 369). 2019. aasta ülevaatuse ajal on tamm elujõuline ja väga heas seisus. Puul on madalalt (3 m) algav korrapärane väga laiuv võra. Võra suurim läbimõõt on 25 m. Tüvi on terve. Tüve ümbermõõt on 375 cm (130) (303 cm, 1983; kõrgus KR andmetel 22 m). Tammel on dendroloogiline väärtus, sest see on vana ja suurte mõõtmetega puu. Sel on maastikku ilmestav väärtus kahara võraga aktsentpuuna ning kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest kohalikus külakoolis tegutses Väägvere pasunakoor ja valmistati ette- esimest üldlaulupidu. Tamm kasvab ja piiranguvöönd (kokku 0,24 ha) asub eramaal (Karin-Kadri kü, 79403:004:0002) ja piiranguvöönd ulatub Laulupere kü (79403:004:0285) ja Vana-Laulupere kü (79403:004:0282) ning eelnimetatud munitsipaalmaale (0,02 ha).
51.	Õnne tn tamm (Harilik tamm; Tamm) KLO4000655	Tartu linn, Õnne tänav	0,15 ha Tamm kasvab vahetult kõnniteede ääres Kalevi ja Õnne tänava nurgal hoonestamata krundil, kuhu ei ole tamme kasvutingimusi oluliselt mõjutamata ka võimalik ehitada. Piiranguvöönd on erikujuline. Vööndi määramisel lähtutud raadiusest 25 m. Vööndist on välja arvatud kõik Kalevi tn 89 katastriüksusega (79508:029:0001) piirnevad eramaaüksused. Tegu on Tartu linna ühe võimsama tammega, mille säilitamine maamärgina on väga oluline. Seetõttu on krundiga piirnevad Õnne tänav T43 (79508:032:0017) ja Kalevi tänav T75 (79508:027:0011) vööndisse arvatud, sest puuoksad (ja juured) ulatuvad üle Õnne tänava eluhooneni ja Kalevi tänava kõnnitee kohale. Sellise vööndi ulatuse korral on looduse

			üksikobjekti valitsejal võimalik puu kaitseks tingimusi seada. Puu võeti kaitse alla 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Tamm on elujõuline ja heas seisus puu. Sel on laiuv kompaktne võra (läbimõõt 24 m; 16 m, 1983). Tüvi on sügavalt rõmeline ja selles on õõnsus. Tüve ümbermõõt on 479 cm (410 cm, 1983; 444 cm, 1997). Puu kõrgus oli 1983. aastal 19 m. Puul on dendroloogiline väärtus, sest see on arvatavalt väga vana ja ülisuure ümbermõõduga, ning linnamaastikku ilmestav väärtus, sest sellele avaneb pikk vaade üle Emajõe. Tamm on Tartu maakonna üks suurema ümbermõõduga tammedest. Tamm kasvab eelnimetatud eramaa piiril (0,07 ha) ja piiranguvöönd ulatub munitsipaalmaale (0,08 ha).
Geoloogilised üksikobjektid (rändrahnud, liivakivipaljand) ning maastiku üksikelemendid (andmed rahnude kohta: E. Pirrus „Eestimaa suured kivid. Suurte rändrahnude lugu” (2009) ja H. Viiding (1986)). Juhul, kui rahnu mõõtude kohta on erinevad andmed, siis on ära toodud mõlemad ja need on eraldatud kaldkriipsuga. Mõõtmistulemused erinevad meetoodika tõttu. 2019. a välitöödel täpsustati rändrahnude asukoht. Kõigil nimetatud rahnudel on teaduslik tähtsus, sest need on suured rahnud oma algses asukohas. Kõik kaitsealused rahnud on ürglooduseobjektid.			
1.	Apollo kivi ehk Kalevipoja viskekivi KLO4001040	Peipsiääre vald, Kõdesi küla	0 m Rahn asub Alatskivi maastikukaitsealal metsalagendikul, kus kehtib Alatskivi MKA Kõdesi sihtkaitsevööndi (KLO1100844) kaitsereežiim. Objekt ei ole kaitseala kaitseesmärk. KR kaaril on rahn märgitud 11 m lõuna poole selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega parandatakse selle asukoht KR kaardil. Rahn on kaitse alla võetud 1960. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Tegu on heas seisus rabakivirahnuga. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 5,8 m, kõrgus 1,7 m ja ümbermõõt 16,8 m. Tuginedes E. Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotusele on tegu maakondlikult tähelepanuväärse rahnuga.

			Rahnul on suuruse tõttu maastikku ilmestav väärtus ja see on Alatskivi Lossipargi oluline element. Rahnul on esteetiline ja ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik), sest on seotud kohapärimusega Raudmehest. Rahn asub riigimaal (12601:004:0404, Alatskivi metskond 15 kü).
2.	Jukametsa Tondikivi (Tondikivi) KLO4000443	Elva vald, Koruste küla	30 m Rahn asub metsas oru veerul. Selline piiranguvööndi ulatus annab kaitseala valitsejale võimaluse rahnu ümbruse kujundusraieks tingimusi seada. Rändrahn on kaitse all 1940. aastast. Alates 17.03.1959 on rahn vabariikliku tähtsusega objekt (nr 4). Tegu on rahnuga, mis asub väikese orundi veerul ja on heas seisukorras. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 5,3/7 m, kõrgus 2,5 m ja ümbermõõt 15,0/13,1 m. Kivimiliselt koostiselt on rahn rabakivi. Tuginedes E. Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotusele on tegu kohaliku tähtsusega suure rahnuga. Rahnul on kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus rahvajuttude tõttu Vanapaganast, ja esteetiline väärtus kuju tõttu. Rahnul on looduskaitseajalooline tähtsus, sest see oli kantud Eesti I looduskaitse registrisse. Rahnu nimekuju on muudetud ja sellele on lisatud maaüksuse nimi, sest Eestis on veel ka teine Tondikivi. Rahn ja piiranguvöönd (0,28 ha) asuvad eramaal (Jukametsa kü, 69401:004:0180).
3.	Karukivi KLO4000533	Elva vald, Ervu küla	30 m Rahn asub metsas. Selline vööndi ulatus annab valitsejale võimaluse seada ümbruse kujundamiseks raietele tingimusi. Põhikaardil on rahnu asukoht eksitav, see on märgitud rahnu tegelikust asukohast ca 50 m lääne poole. Käesoleva määrusega on asukoht KR kaardil parandatud.

			Rahn on kaitse alla võetud 1972. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Graniitrahn on heas seisukorras. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 4,4/5,1 m, kõrgus 1,8 m, ümbermõõt 13,8 m. Tuginedes E. Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotusele on tegu kohaliku tähtsusega suure rahnuga. Ürglooduse raamatule tuginedes on rahnul eriline teaduslik väärtus, sest see on porfüürse mikrogliingraniidi üks idapoolsemaid esindajaid. Rahnul on esteetiline väärtus ja rahvajuttude tõttu ka ajaloolis-kultuuriline väärtus (kohalik) ja see on pärandkultuuriobjekt (171:KIV:001). Rahn ja piiranguvöönd (0,28 ha) asuvad riigimaal (Elva metskond 91 kü, 66601:008:0085).
4.	Kavastu kohtukivi KLO4000994	Luunja vald, Kavastu küla	0,019 ha Piiranguvöönd on erikujuline. Selle määramisel on arvestatud raadiusega 10 m ja sellega, et rahn asub Luunja-Kavastu-Koosa maantee (tee nr 22250 kü, 43203:002:0366) ääres. KR kaardil on rahnu asukoht eksitav, see on märgitud rahnu tegelikust asukohast looduses ca 5 m lõunapoole. Käesoleva määrusega on asukoht KR kaardil parandatud. Rahn on kaitse alla võetud 1937. aastal ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 181). Tegu on suure rabakivirahnuga, mis asub hooldatud ümbruses ja on heas seisukorras. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 5,5 m, kõrgus 1,8/2,3 m ja ümbermõõt 13,7 /14,1 m. Tuginedes E. Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotusele on tegu kohaliku tähtsusega suure rahnuga. Rahnul on suuruse ja asukoha tõttu maantee ääres suure tamme all maastikku ilmestav väärtus. Rahnul on teadusajalooline väärtus, sest seda on kirjeldatud juba 1879. aastal, kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus rahvajuttude tõttu, ja looduskaitseajalooline väärtus, sest see oli märgitud juba Eesti I looduskaitse registris (1937). Rahn on ürglooduse objekt. Rahn asub vahetult vana tamme all ning koosmõju tõttu on neil ka esteetiline väärtus.

			Rahn ja selle piiranguvöönd asuvad eramaal (Tamme kü, 43203:002:0088) ja piiranguvöönd ulatub eelnimetatud riigimaale.
5.	Kikaste suurkivi (Luunja suurkivi; Suurkivi rahn) KLO4001101	Luunja vald, Kikaste küla	10 m Rahn asub taluõues. Rahn on kaitse alla võetud 1937. aastal ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 184). Tegu on tähelepanuväärsete mõõtmetega graniitrahnuga, mis asub hooldatud ümbruses ja on heas seisukorras. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus on 8,0/10,5 m, kõrgus 2,3 m ja ümbermõõt 28/26,7 m. Tuginedes E. Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotusele on tegu Tartumaa suuruselt teise hiidrahnuga. Rahnul on suuruse tõttu maastikku ilmestav väärtus. Samuti on sel kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest see on seotud muistenditega, ja looduskaitseajalooline väärtus, sest rahn oli märgitud juba Eesti I looduskaitse registris. Rahn ja piiranguvöönd (Suurekivi kü, 43203:002:0304; 0,09 ha) asuvad eramaal.
6.	Kurjavaimu kivi KLO4001127	Elva vald, Vihavu küla	0,21 ha Rahn asub metsas magistraalkraavi ääres. Piiranguvöönd on erikujuline, määramisel on arvestatud raadiusega 30 m. Vöönd ei laiene teisele poole kraavi, kuid kraav on arvatud vööndisse, et maaparandustööde korral oleks vajadusel võimalus seada tingimusi rahnu ümbruse kaitseks. Rahn on kaitse alla võetud 1972. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Rahn on heas seisukorras, kuid võsastunud ümbruses, mistõttu on raskesti leitav. KR andmetel on rahnu ümbermõõt 14,3 m ja kõrgus 1,8 m). Rahn on geoloogiliselt uurimata. Tuginedes E. Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotusele on tegu kohaliku tähtsusega suure rahnuga. Rahnul on kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus, sest selle kohta on kohamuistendeid ja see on ohvrikivi (KmR reg nr 12931). Rahnul on

			esteetiline väärtus, sest suuruse tõttu ilmestab see maastikku. Rahn ja piiranguvöönd asuvad eramaal (Kaldi kü, 60501:001:0219), piiranguvöönd ulatub Suurelaane katastriüksusele (60501:001:0280).
7.	Küti talu rändrahn (Mäkaste ohvrikivi) KLO4000598	Peipsiääre vald, Nõva küla	10 m Rahn asub ajaloolisel põllul künnisaarel. KR kaardil asub rahn 16 m loodesuunas selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega tehakse parandus KR kihil. Rahn on kaitse alla võetud 1940. aastal ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 189). Tegu on suure rabakivirahnuga, mis asub haritud põllul ja mille ümber on kuhjatud põllukive, mistõttu rahn ei ole tervikuna vaadeldav. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 9 m, kõrgus 1,3 m ja ümbermõõt 22,9/25,3 m. Tuginedes E. Pirruse (2009) rahnu suuruse jaotusele on tegu hiidrahnuga, mis on üks Tartumaa (haldusreformieelne Jõgevamaa) neljast hiidrahnust. Rahnul kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus rahvajuttude tõttu ja looduskaitseajalooline väärtus, sest rahn oli kantud Eesti I looduskaitse registrisse. Kuigi rahnu peetakse ohvrikiviks, ei ole see arheoloogiamälestis. Nimi on muudetud. Taastatud on I looduskaitse registrisse kantud nimi, mis on antud ajaloolise talukoha järgi (Küti A-7). Rahn ja piiranguvöönd (0,09 ha) asuvad eramaal (Pedaku kü, 57603:001:0810).
8.	Pollikivi KLO4000493	Peipsiääre vald, Sookalduse küla	50 m Kasutatakse maksimaalset lubatud vööndi ulatust, sest tegu on Tartumaa kõrgeima ja suurima rahnuga, mis asub metsas, ja millele on oluline tagada sobiv ümbrus. Rahn on kaitse alla võetud 1938. aastal. Alates 17.03.1959 on vabariikliku tähtsusega objekt. Tegu on suure rabakivirahnuga, mis asub metsas ning mille lähimümbrys on raietega kujundatud.

			Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 10 m, kõrgus 4,3 m ja übermõõt 27,6/29 m. Rahnul on teadusajalooline väärtus, sest seda on kirjeldatud juba 1874. aastal, teaduslik väärtus, sest tegu on hiidrahnuga oma algses asukohas, esteetiline väärtus huvitava kuju tõttu, kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus rahvajuttude tõttu ja looduskaitseajalooline väärtus, sest rahn oli kantud Eesti I looduskaitse registrisse. Rahn ja piiranguvöönd (kokku 0,78 ha) asuvad eramaal (Polli kü, 86101:007:0131 ja Singimetsa kü, 86101:007:045).
9.	Pärsikivi KLO4000998	Peipsiääre vald, Tedreküla küla	10 m Piiranguvööndi määramisel on arvestatud, et rahn asub lagedal alal (endine heinamaa). KR kaardil on rahn 7 m kagu suunas selle tegelikust asukohast looduses. Määrusega parandatakse rahnu asukoht KR kaardil. Rahn on kaitse alla võetud 1937. aastal ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 187). Rahn asub korrastatud ümbruses ja on heas seisukorras. Ürglooduse raamatu andmetel on tegu pegmatiitrahnuga, millel on tähelepanuväärsed mõõtmed: pikkus 5,4 m, kõrgus 1,7/2 m, übermõõt 16 m. Tuginedes E. Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotusele on tegu maakondlikult tähelepanuväärse rahnuga. Rahnul on suuruse tõttu maastikku ilmestav väärtus ning rahvapärimuse tõttu kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus. Rahnul on looduskaitseajalooline väärtus, sest see oli märgitud juba Eesti I looduskaitse registris. Rahn ja selle piiranguvöönd (0,023 ha) asuvad eramaal (Piiripõllu kü, 58601:001:0672), piiranguvöönd ulatub eramaale Kallaste katastriüksusele (12601:001:0020; 0,007 ha).
10.	Saadjärve Kalevipoja lingukivi (Noorema Kalevipoja kivi;	Tartu vald, Saadjärve küla	0 m Asub Vooremaa maastikukaitsealal (KLO1000294), kus kehtib Vooremaa piiranguvööndi kaitsereežiim. Rahn ei ole kaitseala kaitse-eesmärk. Kivi asub lagedal põllul künnisaarel.

	Ohvrikivi „Noorema Kalevipoja kivi“) KLO4001036		Rahn on kaitse alla võetud 1964. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Tegu on graniitrahnuga, mis asub haritaval põllul ja mille ümber on korjatud põllukive. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 4,7 m, kõrgus 1,5 m ja übermõõt 12,2 /13,2 m. Tuginedes E. Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotusele on tegu kohaliku tähtsusega suure rahnuga. Rahnul on suuruse ja asukoha tõttu avatud põllul maastikku ilmestav väärtus ning Kalevipojaga seotud rahvajuttude tõttu üldrahvalik ajaloolis-kultuuriline väärtus. Rahn on arheoloogiamälestis kultusekivi „Kalevipoja lingukivi“ (KmR reg nr 2996). Nime on täiendatud asukoha küla nimega, sest Eestis on palju Kalevipojaga seotud rahne. Nimekuju on muudetud ja segaduste vältimiseks viidud kokku KmR-s oleva nimega. Ürglooduse raamatu nimekuju: Saadjärve Ohvrikivi e Kalevipoja lingukivi. Rahn ja piiranguvöönd asuvad eramaal (Maasingu kü, 79402:001:0302).
11.	Saadjärve Noorema Kalevipoja lingukivi (Keskmise Kalevipoja lingukivi) KLO4000996	Tartu vald, Saadjärve küla	0 m Rahn asub Saadjärve mõisa pargi ja Saadjärve piiril ning ühtlasi Vooremaa maastikukaitsealal. Rahnu asukoht põhikaardil ja KR kaardil on eksitav, sest looduses asub rahn vahetult veepiiril 33 m loodes kaardil näidatud kohast. Määrusega korrigeeritakse rahnu asukoht KR kaardil. Rahn on kaitse alla võetud 1958. aastal kohaliku tähtsusega objektina ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 183). Tegu on rabakivirahnuga, mis asub hooldatud ümbruses ja on heas seisukorras. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 4,8 m, kõrgus 2 m ja übermõõt 12,0 /13,8 m. Tuginedes E. Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotusele on tegu kohaliku tähtsusega suure rahnuga. Rahnul on suuruse ja asukoha tõttu Saadjärve ääres veepiiril maastikku ilmestav väärtus ning asukoha

			tõttu matkarajal ka suur puhkeväärtus. Kalevipojalugude tõttu on rahnul üldrahvalik ajaloolis-kultuuriline väärtus. Nimekuju on muudetud ja viidud kokku kaitse alla võtmise aegse nimega ning täiendina on lisatud asukoha küla nimi, sest Eestis on palju Kalevipojaga seotud rahne. Eksitavat nimekuju ja paralleelnimesid mitte kasutada. Rahn asub eramaa (Lingukivi kü, 79402:001:0636) ja riigimaa piiril.
12.	Teedla rändrahn (Teedla rändrahn ja kivid selle ümber) KLO4000898	Elva vald, Teedla küla	0,02 ha Rahn asub vahetult Kirepi-Teedla-Valguta kõrvalmaantee (22170; katastritunnus 69403:001:0018) ääres teepeenral. Piiranguvöönd on erikujuline. Vööndi määramisel on arvestatud raadiusega 10 m. Vöönd ulatub teekatte piirini. See annab kaitseala valitsejale teetööde korral võimaluse rahnu ümbruse kaitseks tingimusi seada. Rahn ja kivid on kaitse all 1957. aastast kohaliku tähtsusega objektina ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 5). Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 7,1 m, kõrgus 1,8 m ja ümbermõõt 17 m. Kivimiliselt koostiselt on rahn pegmatiit. Tuginedes E. Pirruse (2009) rahnu suuruse jaotusele on tegu maakondlikult tähelepanuväärse suure rahnuga. Rahnul on teaduslik väärtus, sest tegu on ühe suurema tüüpilise pegmatiitrahnuga Lõuna-Eestis, mis on oma algses asukohas, ja esteetiline väärtus kogu tõttu. Muudetud nimi on Teedla rändrahn, sest kivid oli Ürglooduse raamatu andmetel hävitatud juba 1989. aastaks. Rahn asub jätkuvalt riigimandis oleval maal (Ränirahnu kü, 17101:001:1414) ja piiranguvöönd ulatub eelnimetatud riigimaa piirile.
13.	Tõruvere laanekivi KLO4000999	Peipsiääre vald, Tõruvere ja	10 m (0,03 ha) Rahn asub metsa ja põllumaa piiril.

		Ronisoo küla küla	KR kaardil on rahnu asukoht eksitav, see on märgitud rahnu tegelikust asukohast ca 6 m kagu poole. Käesoleva määrusega on asukoht KR kaardil parandatud. Rahn on kaitse alla võetud 1937. aastal ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 188). Tegu on tähelepanuväärsete mõõtmetega rabakivirahnuga, mis asub hooldatud ümbruses ja on heas seisukorras. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 6,8/9,7 m, kõrgus 2,6 m ja übermõõt 25,1 m. Tuginedes E. Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotusele on tegu ühega Tartumaa neljast hiidrahnust. Rahnul on suuruse tõttu maastikku ilmestav väärtus. Rahnul on esteetiline, ajaloolis-kultuuriline (seotud muistenditega) ja looduskaitseajalooline väärtus, sest see oli märgitud Eesti I looduskaitse registris. Rahn ja piiranguvöönd asuvad eramaal (Laanekivi kü, 12601:003:0061; 0,02 ha) ja piiranguvöönd ulatub eramaale (Vahtrapõllu kü, 58601:001:0681; 0,01 ha).
14.	Vedu nõiakivi (Vedu nõiarahn) KLO4000997	Tartu vald, Vedu küla	30 m Rahn asub metsas. Selline piiranguvööndi ulatus annab võimaluse rahnu ümbruse kujundusraieks. Rahn võeti kaitse alla 1958. aastal kohaliku tähtsusega objektina, alates 17.03.1959 on see kaitse all vabariikliku tähtsusega objektina (nr 185). Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 3,5 m, kõrgus 3,0 m ja übermõõt 10,4 m. Kivimiliselt koostiselt on rahn piiterliidi tüüpi rabakivi. Tuginedes E. Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotusele on tegu kohaliku tähtsusega suure rahnuga. Rahnul on teaduslik väärtus, sest tegu on suure rahnuga oma algses asukohas, kohalik ajaloolis-kultuuriline väärtus rahvajuttude tõttu ja esteetiline väärtus erilise, tahuka (tõlla), kuju tõttu. Rahn ja selle piiranguvöönd (0,28 ha) asuvad eramaal (Otsa kü, 79402:003:0418).

15.	Äksi Kalevi keskmise poja lingukivi (Kalevipoja lingukivi ehk Kalevipoja tool; Kalevipoja liisukivi ehk Kalevipoja tool) KLO4000995	Tartu vald, Äksi küla	0 m Piiranguvööndit ei määrata, sest rahn asub Vooremaa maastikukaitsealal, kus kehtib Vooremaa piiranguvööndi (KLO1101207) kaitseriigiim ja see tagab rahnu ja selle ümbruse piisava kaitse. Kivi on kaitse all 1938. aastast. Alates 17.03.1959 on vabariikliku tähtsusega objekt (nr 182). Tegu on suure graniitrahnuga, mis asub hooldatud ümbruses laste mänguväljakul ja on heas seisukorras. Ürglooduse raamatu andmetel on rahnu pikkus 5,2 m, kõrgus 1,7 m, ümbermõõt 12,7 m. Tuginedes E. Pirruse (2009) rahnude suuruse jaotusele on tegu kohaliku tähtsusega suure rahnuga. Rahnul on suuruse ja asukoha tõttu järve kaldal maastikku ilmestav väärtus. Rahnul on teadusajalooline väärtus, sest seda on kirjeldatud juba 1879. aastal ja üldrahvalik ajaloolis-kultuuriline väärtus rahvajuttude tõttu. Rahnul on looduskaitseajalooline väärtus, sest see oli märgitud Eesti I looduskaitse registris. Määrusega taastatakse objekti kaitse alla võtmise aegne nimi. Rahn võeti kaitse alla 1938. aastal Kalevi keskmise poja kivina (Järve 79 talu). Ürglooduse raamatu andmetel kutsuti Kalevipoja tooliks praeguseks hävinud rahnu. Soovitav on KR-st eksitavad paralleelnimed kustutada. Rahn asub munitsipaalmaal (Liisukivi kü, 79402:001:0537).
Maastikuelemendid			
1.	Aruküla koopad KLO1000311	Tartu linn, Aruküla tee	0,72 ha Aruküla koopad asuvad Emajõe ürgoru vasakul veerul ürgoru ja Tartu-Jõgeva maantee (Aruküla tee) vahelisel alal. Piiranguvöönd on erikujuline ja see langeb kokku objekti pindalaga hõlmates teadaolevaid säilinud koopa. Piiranguvööndisse kuulub tervenisti Aruküla tee 36 maaüksus (79301:001:0141). Vöönd arvestab Aruküla tee T1 (79512:004:0016) teemaaga nii, et kergliiklustee ei kuulu vööndisse,

			katastripiiridega ja ürgoru veeru reljeefiga. Kuna oru veer ei ole sirge, siis on koobaste läänepiiriks mõtteline sirgjoon (66 m) koordinaatidega X: 58,40402497 ja Y: 26,70659614; X: 58,40464753 ja Y:26,70660789, mis asub paralleelselt Meruski tn 5 (79514:037:0090) idapiiriga. Vööndist on välja arvatud suurem osa Meruski tn 1 maaüksusest (79514:037:0086), millel asub hoonestus. Vööndis asub vaid ca 0,009 ha suurune maa-ala krundi põhjaosas. Koopad on kaitse alla võetud 1958. aastal kohaliku tähtsusega objektina ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 27). Koopad koosnevad 1-1,5m kõrgustest käikudest ja nende ristumiskohal olevatest paari ruutmeetri suurustest ruumidest, mis on omavahel eraldatud valgest liivakivist koosnevate ülalt laienevate sammastega, mille läbimõõt on valdavalt 1-2 m. Koobastik koos maapinnal nähtavate langatuslehtritega paikneb ligikaudu 80 x 100 m suurusel maa-alal ja on praegu ligipääsetav kolme ava kaudu, mis viivad kolme üksteisest varingutega eraldatud osasse. Kuna koopad ja käigud on suures osas kinni varisenud on tegu hääbuva objektiga. Objekt on kaitse alla võetud suure teadusliku tähtsuse tõttu fossiilsete kalaluude leiupaigana ja nahkhiirte elupaiga kaitseks. Koobastel on suur ajaloolis-kultuuriline väärtus paljude rahvajuttude tõttu. Koopad on ürglooduse objekt. Objekt asub peamiselt munitsipaalmaal (0,7 ha; Aruküla tee 36, 79301:001:0141; 79512:004:0016) ja selle lõuna- ja lääneosa on ka eramaal (0,2 ha) Meruski tn 1 kü (79514:037:0086) ja Meruski tn 5 kü (79514:037:0086).
2.	Kalmistu paljand KLO1000481	Tartu linn	2,97 ha Tegu on Tartu linna kirde osas Emajõe ürgoru vasakul veerul asuva devoniaegse aluspõhja paljandiga, mille jaotab kaheks surnuaedade vaheline pinnasetee. Paljand on kaardil joonobjekt, mis on KR kaardile märgitud vastavalt põhikaardil olevale nõlva tingmärgile. Piiranguvööndi määramisel on arvestatud objekti teadusliku ja maastikulise (vaatelise) väärtusega. Seetõttu kulgeb vööndi piir paljandi all 50 m kaugusel paljandist. Paljandi peal järgib piir kalmistute

			maaüksuse piiri. Selline piir aitab tagada paljandi püsivust, samuti võimaldab vaate säilimist paljandile. Paljand on kaitse alla võetud 1957. aastal kohaliku tähtsusega objektina ja alates 17.03.1959 on see vabariikliku tähtsusega objekt (nr 27). Kalmistu paljand on tekkinud 20. sajandi kahekümnendate aastate lõpul Emajõe kallastel tehtud hädaabitööde käigus. Devoni läbilõike kõrgus ulatus siis paljandi kagupoolsel seinal 6 meetrini. Paljand on kaitse alla võetud suure teadusliku tähtsuse tõttu fossiilsete kalaluude leiupaigana ja see on oluline linnamaastikku ilmestav element, mis on ka ürglooduse objekt. Objekt asub täies ulatuses munitsipaalmaal (Ujula tn 91 kü, 79501:002:0534, Ujula tänav T65 kü, 79301:001:0494 ja Ujula tn 85 kü, 79301:001:0197).
3.	Uniküla Kalevipoja künnivagu KLO1000030	Kastre vald, Kriimani, Uniküla ja Paluküla küla	14,2 ha Objekti piiritlemiseks on kasutatud (alustades Reola-Hammaste teest päripäeva) maaüksuse Kastre metskond 197 (29101:001:0317) katastripiire, kõlvikupiire ja mõttelist sirget (punktist koordinaatidega X: 58,27747158 ja Y: 26,93136799 punkti koordinaatidega X: 58,27646467 ja Y: 26,93100839). Pinnavorm (uhtorg) on kaitse alla võetud 1958. aastal kohaliku tähtsusega objektina. Metsakorralduskeskuse töö andmetel nimetatakse Kalevipoja künnivaoks Poka-Luutsna ürgoru aligusosa. Org algab Reola-Hammaste tee ääres järsu (kõrguste vahe 15 m) ca 70 m laiuse pervega ja laieneb põhja suunas. Oru laius on kaitsealuse lõigu (ca 1 km) ulatuses 110 kuni 140 m ja sügavus on 15 kuni 25 m. Oru põhjas voolab Melliste oja, mis saab alguse perveallikatest. Orulammile on liigniiskuse tõttu kohati kujunenud madalsoon. Objekt on kaitse alla võetud eelkõige huvitava reljееfi tõttu. Objekt asub peamiselt riigi omanduses oleval maal (Kastre metskond 197 kü, 29101:001:0317 ja

			29101:001:0855; 9,5 ha) ja osaliselt eramaal (Sagara kü, 18502:005:0129 ja Logina kü, 18502:005:0223).
4.	Pangodi mäed KLO1000066	Nõo vald, Tamsa, Altmäe, Enno ja Luke küla	87,56 ha Pinnavorm (Tamsa otsmoreen) on kaitse alla võetud kohaliku tähtsusega objektina kahe akti alusel. 1966. aastal võeti kaitse alla Kerkmägi ning 1972. aastal võeti kaitse alla Otepää kõrgustiku järsakuline servaala nime all „Pangodi mäed“, mille koosseisu kuulusid Kirsimägi, Tippmägi, Räisamägi, Kerkmägi ja Sälгимäe lääneosa. Pangodi mägede välispiiri määramisel on silmas peetud selle terviklikkust, mõõtmeid, esinduslikkust ja teaduslikku tähtsust, samuti seda, et Pangodi mäed on maastikus silmapaistev objekt. Seni kaitstava loodusobjekti koosseisu kuulunud katastriüksused Räisaotsa (52801:012:0237) ja Püve (52801:012:0517) arvatakse kaitse alt välja, sest nende ulatuses on pinnavorm oluliselt madaldunud ning maal asuvatele hoonetele ja nende ümbrusele ei ole otstarbekas piiranguid seada. Pangodi mäed ehk teadusliku nimega Tamsa otsamoreen on ümbritsevas lainjas moreenmaastikus selgelt silma torkav kirde-edela suunaline, ebakorrapärase jalamijoone ja ebahütlase kõrgusega seljak, st pindalaline objekt, millele täiendavat piiranguvööndit ei määrata eesmärgiga, et Pangodi mäed säiliks ühtse katkematu tervikuna ning sisaldaks endas olulisemat osa pinnavormide ahelikust. Pinnavormi eri osadele andnud erinevad kohalikud nimetused - Räisamägi, Kerkmägi, Sälгимägi ja Uigumägi. „Mäed“ on sarnaselt ebasümmeetrilise kujuga, kus järsum ja selge jalamijoonega nõlv on suunatud loodesse jalami absoluutkõrgusega vastavalt 87-90 m ja 94-97 m. Kagunõlvad on lauged ja lähevad väga sujuvalt üle ümbritsevaks lainjaks tasandikuks u 86-96 m absoluutkõrgusel. Maksimaalne kõrgus Räisamäel on 110 m ü.m.p. ja Kerkmäel, kunagise kõrgusmärgi kohal 113,7 m ü.m.p. Pinnavormil on maastikku ilmestav väärtus ja teaduslik väärtus. Ekspert T. Hangu sõnul on seda tüüpi otsamoreene Eestis väga vähe ning viimase liustiku taande ajaline taust Eestis ei ole rahuldaval moel teada.

			Kaitsealusel loodusobjektidel Pangodi mäed asuvad katastriüksused Räisamäe (52801:012:0108), Kalda (52801:001:0722), Tamsa saun (52801:012:0180), Miku (52801:012:0647), Mäe (52801:012:0646), Kille (52801:012:0288 ja 52801:012:0287), Uue-Kase (52801:001:0281), Kruusi (52801:012:0095) Täku (52801:012:0079), Riivesemetsa (52801:012:0701), Mäe-Tiirike (52801:012:0521), Kahna (52801:009:0123), Uue-Kahna (52801:009:0125), Hendriku (52801:009:0057), Oru (52801:009:0619) ja riigi omandis olev maantee 22157 Uuta-Pangodi tee (52801:012:0579).
--	--	--	--

3. Menetluse kirjeldus /täiendatakse pärast avalikku väljapanekut/

Keskkonnaminister algatas 04.03.2021 käskkirjaga nr 1-2/21/101 määruse „Tartu maakonna kaitstavate looduse üksikobjektid ja nende piiranguvööndi ulatus“ menetluse. Tartu maakonna kaitstavate looduse üksikobjektide ümbritseva piiranguvööndi ulatust määrava määruse eelnõu ja kaardimaterjali avalik väljapanek toimus 2021. a Keskkonnaameti Tartu kontoris ja asukohajärgsetes omavalitsustes. Teade eelnõu avaliku väljapaneku ja Keskkonnaameti ettepanekuga COVID 19 vältimise ettevaatusabinõuna avalikku arutelu mitte korraldada, kui selleks soovi ei avaldata, ilmus 21.05.2021 väljaandes Ametlikud Teadaanded (teade nr), 21.05.2021 üleriigilise levikuga ajalehes Õhtuleht ja maakondlikus ajalehes Tartu Postimees. Kaitse-eeskirja muutmise eelnõuga sai tutvuda ka omavalitsuste koduleheküljel ja Keskkonnaameti veebilehel.

Looduskaitseseaduse §-s 13 sätestatud piirangute ulatuse muutmise menetluse käigus saadeti tähtkirjad ...-le kaitsealust loodusobjekti sisaldava kinnisasja omanikule (kaasomanikule), avaliku väljapaneku kohta väljastusteatega teade, millele oli lisatud määruse eelnõu ja märged, et seletuskirjaga on võimalik tutvuda keskkonnaameti kodulehel või kohaliku omavalitsuse kodulehel ning info, et soovi korral saadetakse seletuskiri kodaniku poolt soovitud aadressile.

Määruse eelnõu ja seletuskiri saadeti e-kirjaga Riigimetsa Majandamise Keskusele, Maanteeametile ja Muinsuskaitseametile ning järgmistele omavalitsustele: Tartu Linnavalitsusele, Elva, Kambja, Kastre, Luunja, Nõo, Peipsiveere ja Tartu Vallavalitsusele. Kirjades paluti esitada ettepanekuid ja vastuväiteid ning kirjad sisaldasid teadet, et kui Keskkonnaamet ei ole kirjas nimetatud tähtaja jooksul postitatud vastust saanud, loetakse, et kinnisasja omanik/omavalitsus on looduse üksikobjekti piiranguvööndi ulatuse muutmise (vähendamise) nõustunud.

Kirjalikult laekus/ ei laekunud Keskkonnaametile ... ettepanekut. Laekunud märkused ja ettepanekud ning nende arvesse võtmine või arvestamata jätmine on esitatud tabelis 2. Keskkonnaamet on vastanud ettepanekute tegijatele kirjalikult. /täiendatakse pärast avalikku väljapanekut/

Tabel 2. Laekunud seisukohad vastuseks Keskkonnaameti poolt avaliku väljapaneku perioodil väljasaadetud kirjadele.

Arvamuse esitaja nimi ja seos eelnõuga	Arvamuse kokkuvõte	Menetleja otsus

Omniva (Eesti Post) tagastas Keskkonnaametile adressaatideni mitte jõudnud käesoleva menetlusega seotud kinnistute omanike kirja.

4. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Euroopa Liidu õigus ei reguleeri otseselt määruse eelnõus käsitletud küsimusi.

5. Määruse mõju ja rakendamiseks vajalikud kulutused

Määruse mõju on neutraalne loodus- ja elukeskkonnale. Eelnõus käsitletud loodusobjektid on juba riikliku kaitse all, mistõttu puudub määruse jõustumisel (oluline) mõju sotsiaalvaldkonnale, riiklikule julgeolekule, majandusele, regionaalarengule ning riigiasutuste ja kohaliku omavalitsuse korraldusele. Määruse jõustumine ei puuduta rahvusvaheliste kohustuste täitmist ega too kaasa organisatsioonilisi muudatusi.

Vastavalt looduskaitseaduse §-le 20 ostab riik kaitsealuse kinnistu omaniku soovil eramaad, mille sihtotstarbelist kasutamist kaitsekord oluliselt piirab. Määruses käsitletavate looduse üksikobjekte ümbritseva piiranguvööndi maa-ala oli juba varasemalt kaitse all ja neile kehtivat kaitse-eeskirja ei muudeta, st kaitsekord ei lähe rangemaks. Määruse jõustumisega ei teki riigil kohustust nende kinnistute omandamiseks, st eramaade riigile ostmise kulu ei teki.,

Kuna määrusega vähendatakse piiranguvööndite ulatust, siis vastavalt maamaksuseaduse §-le 4 kaasneb eelnõu jõustumisega kohaliku omavalitsuse maamaksutulude mõningane suurenemine, sest väheneb üksikobjekte ümbritsevate piiranguvööndite kogupindala. Summa, mille võrra tulu suureneb, ei ole märkimisväärne, sest piiranguvööndite vähenemine on pindalaliselt väike. Maamaksuseaduse § 4 lõike 2 kohaselt makstakse looduskaitseaduse § 68 alusel sätestatud looduse üksikobjekti piiranguvööndi maalt maamaksu 50% maamaksu määra. Üksikobjekti tüüpiline piiranguvöönd on ringikujuline ja selle pindala on 0,78 ha ($3,14 \times r^2 = 3,14 \times 2500 = 7850 \text{ m}^2$, kus $r = 50 \text{ m}$). Tartumaal oli seisuga 01.01.2020 65 (50 (puud)+15 (rahnu)) nn punktobjekti, mille piiranguvöönd kokku oli 50,7 (65x0,78) ha ja kolm maastikuelementi piiranguvööndite pindalaga 14,9 ha. Kokku oli piiranguvööndi summaarne pindala 65,6 ha, millel oli maksusoodustus 50%. Kaks objekti (Vedu Püha pärn ja Lille tn pärn) ei ole erinevatel põhjustel keskkonnaregistris ja neile ei ole seni määratud piiranguvööndit. Pärast piiranguvööndite korrigeerimist ja kahe objekti keskkonnaregistrisse kandmist on Tartumaa

kaitstavate loodusobjektide summaarne piiranguvöönd 32,5 ha, sh Elva vallas 2,95 ha, Kambja vallas 1,45 ha, Kastre vallas 16,21 ha, Luunja vallas 0,1 ha, Nõo vallas 0,36 ha, Peipsiääre vallas 4,67 ha, Tartu vallas 0,82 ha ja Tartu linnas 5,95 ha. Eramaal asub kokku 14,1 ha, munitsipaalmaal 6,52 ha, riigiomanduses oleval maal 11,8 ha ja JRO maal 0,07 ha.

Looduse üksikobjekte ümbritseva piiranguvööndi maa-alale ei jää toetust vajavaid poollooduslikke kooslusi ega toetusõiguslikku Natura 2000 erametsamaad, mistõttu nende toetuste osas riigi kohustused ei suurene.

Kaitse-eeskirja eelnõul on puutumus kõikide määruses nimetatud omavalitsuste üldplaneeringuga. Planeeringuseaduse § 92 lõike 1 kohaselt vaatab kohaliku omavalitsuse volikogu üldplaneeringu iga viie aasta tagant üle. Kuna kaitse-eeskirjaga täpsustatakse (vähendatakse) üksikobjektide piiranguvööndi ulatust, siis tuleb järgmisel volikogu koosseisul omavalitsuse üldplaneering üle vaadata ja vajadusel teha muudatused, st kanda üldplaneeringusse looduse üksikobjekte ümbritseva piiranguvööndi vähendatud ulatus. Muid põhimõttelisi muudatusi määruse jõustumisel üldplaneeringutele ei ole.

Määruse jõustumine ei too kaasa rangemaid piiranguid metsa majandamisele, seetõttu ei teki Tartumaa metskonnal saamata jäävat tulu.

6. Määruse jõustumine

Käesolev määrus jõustub 10. päeval pärast Riigi Teatajas avaldamist.

7. Vaidlustamine

Määruse üldkorraldusele ehk haldusakti tunnustele vastavat osa on võimalik vaidlustada, esitades halduskohtumenetluse seadustikus sätestatud korras kaebuse halduskohtusse. Määruses on üldkorralduse regulatsioon suunatud asja (kinnistu) avalik-õigusliku seisundi muutmisele, hõlmates eelkõige asja kasutamist ja käsutamist reguleerivaid sätteid. Seega vastavad määruses üldkorralduse tunnustele sätted, millest tulenevad kinnisasja omanikule või valdajale õigused ja kohustused on konkreetse kinnisasjaga tihedalt seotud ning puudutavad kinnisasja kasutamist või käsutamist. Halduskohtumenetluse seadustiku § 46 lõike 1 kohaselt võib tühistamiskaebuse esitada 30 päeva jooksul kaebajale haldusakti teatavaks tegemisest arvates ja sama paragrahvi lõike 5 kohaselt kaebuse haldusakti õigusvastasuse kindlakstegemiseks kolme aasta jooksul haldusakti andmisest arvates.

8. Eelnõu kooskõlastamine

Eelnõu kooskõlastatakse teiste ministriumidega eelnõude infosüsteemi EIS kaudu.